

www.turkishstudies.net/economy

Turkish Studies - Economics, Finance, Politics

eISSN: 2667-5625

Research Article / Araştırma Makalesi

ANKARA SCIENCE
UNIVERSITY

Kentsel Yaşam Kalitesi Nedir ve Türkiye’de Kentsel Yaşam Kalitesi ve Türkiye’de Ölçülebilirliği

What Is Urban Quality of Life and Is It Possible to Measure Urban Quality of Life in Turkey

Salih Batal*

Abstract: Urbanization has brought about many changes in terms of infrastructure and environment as well as social and demographic aspects. This change has directly affected the individuals within the city and their sense of belonging and satisfaction with the city. An individual's perception of satisfaction with life may vary according to the society in which they live and the accepted values of that society, geography and the qualities they have or want to have. The efficiency of urban services and the accessibility of residents to these services contribute positively to quality of life by meeting changing needs. Quality of life is a concept closely related to environmental developments. The level of development of the individual's own world is a factor that directs his/her expectations and efforts, as well as a factor that affects his/her satisfaction with his/her life. In this context, measuring and sustaining the quality of urban life is important in terms of producing policies for quality settlements. Although there have been various efforts on this issue in Turkey in the process until today, inclusive and continuous studies have not been realized in the implementation phase. This study aims to reveal the urban quality of life and its components and to discuss the practices for its measurability in Turkey. A literature review was conducted with qualitative research methods and academic studies on quality of life and urban quality of life were analyzed. The results of national and global studies measuring the quality of life in cities are evaluated and recommendations are made for holistic studies covering life satisfaction and urban quality of life. As a result of the study, it was determined that although there are some studies and indicators on measuring the quality of urban life in Turkey, the lack of a comprehensive and continuous system is a significant problem. While international studies focus on different indicators that measure the happiness and satisfaction of individuals, it is among the findings of the study that a system that will fully measure the quality of urban life in Turkey should be developed.

Structured Abstract: In the post-globalization period, the population concentration in cities has created consequences that make social welfare difficult. Leaving positive or negative traces in the city affects the quality of urban life. There are studies that include indicators focusing on security, environment and accessibility to measure the city's quality of life. However, there is no study that can reveal the pleasure an individual gets from his life. The life satisfaction research conducted by TUIK connects individuals' happiness to parameters such as age, education, income, gender or marital status and indicators to question the source of happiness. The individual's satisfaction with basic services in the city he lives in is briefly included. In international studies, indicators aiming to measure the factors that make the city attractive rather than the

* Doç. Dr., Yalova Üniversitesi, Yalova İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Assoc. Prof. Dr., Yalova University, Yalova Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Political
Science and Public Administration

ORCID 0000-0002-3822-7417

salihbatal@gmail.com

Cite as/ Atıf: Batal, S. (2024). Kentsel yaşam kalitesi nedir ve Türkiye’de kentsel yaşam kalitesi ve Türkiye’de ölçülebilirliği. *Turkish Studies - Economy*, 19(4), 1187-1214. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.76764>

Received/Geliş: 30 May/Mayıs 2024

Accepted/Kabul: 25 December/Aralık 2024

Published/Yayın: 30 December/Aralık 2024

Checked by plagiarism software

individual's personal satisfaction and satisfaction have been used. The Global Sustainability Goals consensus text, prepared by the UN by taking a more national approach for countries with important unique differences from each other in the world, serves as a recommendation for countries. Since the focus is on the welfare of societies, priority has been given to ensuring equality and justice, and cities are seen as one of the components that can contribute to the advancement of this goal.

When the studies examined by international organizations on cities are evaluated, it is seen that their contribution to policy production on a high scale is important. However, such indices and research are produced primarily by focusing on the effort of cities to become attractive to global capital. They appear as a factor in multinational companies choosing the cities where they will expand their products and services while scaling. Here, the quality of cities' compatibility with the market comes to the fore rather than the quality of life of the society or the individual in the city. Nevertheless, the indicators included in the studies are an important pool for monitoring packages that can be created to measure the quality of urban life.

In Turkey, TÜİK's Provincial Life Index study is a qualified study created by compiling indicators that continue to be monitored institutionally. However, the resulting data remained at the level of definitive determinations, which did not allow for the development of judgment and interpretation. Life Satisfaction Research, on the other hand, directly measures individuals' life satisfaction with their own subjective value judgments and makes inferences for an individual diagnosis of life satisfaction. Measuring satisfaction at the urban level remained in a single question and did not allow for inferences to be made. Here, the study, which measures quality of life through the individual's perception of happiness and the source of happiness, does not cover the components of quality of life in a holistic manner. Today, there is no study that neither fully measures and interprets the quality of life nor measures the urban quality of life in Turkey. Rapid changes in individual wishes and needs may create difficulties in ensuring satisfaction.

Perceiving business life and continuity in urban life as the main element that facilitates work can ignore the life satisfaction of the individual. If the reasons for the problems occurring in this area are wanted to be evaluated,

- While technological developments are progressing very rapidly, the current structural situation of cities cannot reach this speed in re-adapting their infrastructure and superstructure needs to technology.
- While cities are planned with an effort to adapt to the new, they also become old and feel the need for renewal, especially in terms of infrastructure and drainage.
- Although many studies have been carried out to improve urban life and quality of life, measuring the results has been relegated to the background.
- When measuring the quality of life, environmental urban parameters, and when measuring the urban quality of life, individual parameters are out of scope or at a level that does not allow interpretation.
- A lot of data emerges as a result of applications, but these data cannot be mathematicalized in a qualified way.

Efforts to increase the quality of life of urban services also mean developing and raising certain standards. However, standard of living and quality of life are phenomena that should be kept separate from each other. The standard of living can be constructed and measured with visible and quantitative criteria. However, quality of life is an expression of inner satisfaction, a state of well-being based on personal values. At the same time, the two concepts are related to each other in terms of the standard of living being a tool to determine the level of quality of life. In studies on urban quality of life, policies aimed at improving the living standards of individuals generally stand out. In order to increase the quality of urban life, it is an inevitable fact that fair, accessible and people-oriented policies must be developed. However, the fact that cities have rights just like the citizens and that the city does not suffer harm for the sake of human desires is an issue that should be taken into consideration at least as much as people's personal satisfaction. In policies and practices aimed at improving the quality of urban life and living standards, it is important to consider and plan the city's texture, culture and inhabitants in a holistic manner.

A system needs to be developed to measure the quality of life and urban life in Turkey in a significant, realistic and continuity-based manner. There are sample suggestions in this field both in the development plans and in other sources cited in the study. It is necessary to develop a high-standard and sustainable system that

includes both subjective and objective indicators that can reveal individual satisfaction and verifiable and sustainable indicators that can measure the quality of urban life for the individual and the city.

Keywords: Local governments, City, Urban services, Urban life, Quality of urban life.

Öz: Kentleşme, sosyal ve demografik bakımdan olduğu gibi altyapı ve çevresel açıdan da birçok değişimi beraberinde getirmiştir. Bu değişim kentin içinde yer alan bireylere, bireylerin kente duyduğu aidiyet ve memnuniyet duygusuna da doğrudan sirayet etmiştir. Bireyin yaşamdan duyduğu memnuniyet algısı, içinde bulunduğu topluma ve o toplumun kabul görmüş değerlerine, coğrafyaya ve sahip olunan veya olmak istenilen niteliklere göre değişkenlik gösterebilmektedir. Kentsel hizmetlerin etkinliği ve mukimlerin söz konusu hizmetlere erişebilirliği değişen ihtiyaçların karşılanmasını sağlayarak yaşam kalitesine olumlu katkılar sunmaktadır. Yaşam kalitesi, çevresel gelişmeler ile yakından ilgili bir kavramdır. Bireyin içinde bulunduğu kendi dünyasına ait gelişmişlik düzeyi, beklenti ve çabalarını yönlendiren bir faktör olduğu gibi yaşamından memnuniyetini de etkileyen bir faktördür. Bu bağlamda kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesi ve sürekliliği nitelikli yerleşimler için politika üretebilmek açısından önemlidir. Günümüze kadar gelen süreç içinde Türkiye’de bu konuda çeşitli araştırmalar bulunsada uygulama safhasında kapsayıcı ve sürekli çalışmalar gerçekleştirilmemiştir. Bu çalışma kentsel yaşam kalitesini ve bileşenlerini ortaya koyarak Türkiye’de ölçülebilirliğine yönelik uygulamaları tartışmayı amaçlamaktadır. Nitel araştırma yöntemleri ile literatür taraması yapılmış, yaşam kalitesi ve kentsel yaşam kalitesi bağlamında yapılan akademik çalışmalar irdelenmiştir. Ulusal ve küresel ölçekte, kentlerin yaşam kalitesini ölçen araştırma sonuçları değerlendirilmiş ve yaşam memnuniyeti ile kentsel yaşam kalitesini kapsayan bütüncül çalışmalar için öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yerel yönetimler, Kent, Kentsel hizmetler, Kentsel yaşam, Kentsel yaşam kalitesi.

Giriş

Freud’un da dediği gibi; birey yaşamında bir mutluluk arayışı içindedir. Hayatını sorunsuz kılabilmek için çaba gösterir. Bu çabanın karşılığında bireysel ve sosyal yaşantısından memnun olma gayesi bulunmaktadır. Çabalar, genellikle güvenlik ve barınma gibi temel ihtiyaçların karşılanmasının ardından geçinme ve “daha iyi hayat” için yaşamı geliştirme yönünde seyreder. Bu durum sosyal ilişkilerin oluşmasına ve geliştirilmesine aynı zamanda bir arada yaşamayı gerekli kılan unsurların toplumsallaşmaya evrilmesine neden olur. Böylece bireysel yaşam tatmini, toplumsal yaşamın da refahını sağlar. Bu bağlamda yaşam kalitesi, önce bireysel ve ardından toplumsal refaha erişmek olarak düşünülmektedir.

Yaşam tatmininin objektif bir çerçevesini çizmek; bireysel öncelik ve ihtiyaçların değişkenliği nedeniyle güçtür. Çünkü bireysel yaşam kalitesini, kişinin değer yargıları ve ulaşmak istediklerine yönelik beklentileri doğrudan etkilemektedir. Salt maddi sahiplik ölçütü ya da tek başına sağlık yaşam tatminini sağlamak için bireylere göre birbirinden farklı anlamlar taşır. Bireyin yaşamdan duyduğu memnuniyet algısı, içinde bulunduğu topluma ve o toplumun kabul görmüş değerlerine, coğrafyaya ve sahip olunan/ olmak istenilen niteliklere göre değişkenlik gösterebilmektedir. Kişinin toplumsal ilişkilerindeki rolü ve toplumsal değer yargıları ile bağı, kendini konumlandığı referans ve aidiyet hissi bu algıların oluşmasında etkindir. Kır ve kent yaşamı arasındaki belirgin farklar, örneğin ihtiyaçların iki yaşam biçimine göre değişken olması ve öncelikleri de değiştirmesi, bireysel beklentileri yönlendiren parametrelerdir.

Her ne kadar bireysel ve öznel yaklaşımlara göre çok değişken girdiler oluştursa ve sonuçlar üretse de bireyin öncelikli ihtiyaçları küresel olarak belirgin bir çerçevede ortaya konulabilmektedir. Yaşam, beslenme, barınma ve güvenlik gibi ihtiyaçlar evrensel boyutta insanların temel ihtiyacı olarak algılanmaktadır. Maslow’un 1970’lerde ortaya koyduğu “İhtiyaçlar Hiyerarşisi” temel bir diyagram olarak yaşam kalitesinin ölçülmesi ya da algıların anlaşılabilmesi konusunda yol gösterici nitelik taşır (Kalkınma Bakanlığı, 2018). Maslow; temel düzey ihtiyaçları ve üst düzey ihtiyaçları piramidinde ayrı ele almış, bireyin yaşam fonksiyonlarını canlı tutan beslenme, barınma ve cinsellik

gibi etmenleri piramidin en alt basamağına yerleştirmiştir. Yaşamın sürmesi yani hayatta kalmak ön koşuldur. Yaşamı besleyen diğer etmenler ise hayatta kalma ihtiyacı giderildikten sonra ortaya çıkmaktadır. Yaşamın kalitesini değerlendirebilmek için de öncelikle yaşamın var olması, devam etmesi ve temel ihtiyaçların karşılanmış olabilmesi gerekmektedir (Maslow, 1943; 1987, s. 64).

Bireylerin yaşamlarından duyduğu tatmin oldukça öznel ve birbirinden farklı parametrelere dayanmaktadır. Bir arada yaşama ihtiyacının doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan yaşam alanları, insan ihtiyaçları ve müdahalesi ile sürekli bir değişim içindedir. Bahse konu değişim, kaynakların ve çevrenin tahribatına da yol açabildiği için bu alanda niteliği geliştirecek politikalar üzerinde çalışılmasını zorunlu kılmaktadır. Bireyler yaşamını kolektif olarak sürdürmektedir. Güvenlik ve geçinme gerekleri bu birlikteliğin temelini oluşturmakta, şehirler ortaya çıkmaktadır. Bireyin yaşamını etkileyen tüm dış faktörler dolaylı olarak içinde yaşadığı toplumu da etkilemekte ve toplum refahı bu yönde değişim göstermektedir. Diyalektik olarak toplumsal iyi olma durumu yani refah, bireyin yaşamını da etkilemektedir. Birbiri ile ilişki içinde gelişen bu refah anlayışı, yaşam kalitesini etkileyen subjektif öğelerin değerlendirilebilmesine imkân tanımaktadır. Kişisel yaşamın tatmini, çevresel kalitenin yüksek olması ile ilişkilidir. Bu nedenle politik, ekonomik, sosyal ve kültürel çevrenin yaşam kalitesi üzerinde etkisi bulunduğunu söylemek mümkündür. Bireyin siyasal açıdan kendini güvende hissetmesi, ekonomik gelişmelerin gelir yapısına ve günlük hayatına yansımaları, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayabileceği hizmetlere ulaşabilirliği, yeşil alan kullanımı, atık yönetimi, sağlık ve ulaşım gibi çevresel hizmetlerin niteliği yaşanabilirlik algılarını oluşturmada etkindir. Coğrafya ya da ait olunan toplum gibi bireyin müdahale edemediği doğal çevre etkilerinin yanında bu tür faktörler de yapısal çevreden kaynaklanan faktörlerdir. Özellikle kentleşme olgusunun küresel ölçekte ön plana çıktığı sanayi sonrası toplumlarda kentsel refah ve yaşam kalitesi de ölçülmeye ve geliştirilmeye çalışılan bir alan olmuştur. Bir kentin yaşanabilirliği, bireyin öznel değerlendirmelerine doğrudan etki etmekte, kentsel hizmetlerin erişilebilir olması doyumu yükseltmektedir. Bu noktada kentsel yaşam kalitesini oluşturan paradigmanın doğurduğu yeni bir kavram olarak “kentli hakları” karşımıza çıkmaktadır.

Kavramsal Çerçeve

Çalışmanın temel hedefi, kentsel yaşam kalitesinin nasıl ortaya çıktığını ve hangi parametrelere dayanarak günümüzde geliştirilmesi gerektiğini irdelemektir. Kent toplumunun yaşam kalitesine dair beklenti ve önceliklerinin anlaşılabilmesi, kentin kendisini de dönüştürecek yeniliklere ışık tutacak bir yol haritası niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda öncelikle bireyin yaşam kalitesinin nasıl ifade edildiğini ve dayandığı parametreleri irdelemeye gayret edilmiştir. Aynı zamanda yaşam kalitesinin kentsel yaşam kalitesi ile ilişkisine dair muhakemeyi destekleyerek çalışmaya katkı sağlanmaktadır. Teorik çerçevede bireyin yaşam kalitesi algısı ve öznel etkenler incelenmiştir. Yaşamda nitelik ve tatmini etkileyen faktörlerin neler olabileceği ve bu bileşenlerin toplumsal refah ya da kentsel yaşam niteliği üzerinde nasıl sonuçlar meydana getirebileceği tartışılmıştır.

Kent

Kent, insanın var olduğu her yerde birbirine duyulan ihtiyacın sonucunda oluşan, ortak yaşam çıktısı olarak algılanmaya elverişli bir mekânsal tanımlamadır. Nitekim insanların birbirleri ve çevreleri ile, yaşam alanlarının kendisi ile olan etkileşimi binlerce yıldır var olagelmektedir. Kentin oluşma evreleri insan ihtiyaçları ile doğrudan ilgilidir. İnsanın mekanına sinme ve iz bırakma arzusu, ihtiyaçlarını yerine getirme güdüsü ile birleşerek çevresini oluşturma veya seçme sonuçlarını doğurmaktadır. Barınma ihtiyacı konutları, beslenme ihtiyacı ekim alanlarını, birlikte yapılan çalışmalar ortak alanları (yönetim binaları, ibadethaneler, salonlar, toplanma mekanları vb.) şekillendirmiştir. Bu bağlamda kent kavramına dair, ‘bireyin yapısal çevresidir’ algısı oluşmaktadır. Bireyin yaşam mekanına müdahalesi kendi yapısal çevresini ortaya çıkarmaktadır. Kent, nüfus yoğunluğu ve yaşam koşullarının etkisi ile zaman içinde farklı rotalar izleyerek değişime uğramıştır.

Aldığı şekil, insanın yaşam çevresinde ne istediği ile sınırlı kalmamış, otoritelerin ve geçim kaygısının da bireyden neler beklediğine, bireyi ne pozisyonda konumlandığına göre yolunu belirlemiştir. Kentin canlı ve değişken yönü bu noktada karşımıza çıkmaktadır. Kenti ortaya çıkaran en önemli öge insan ve onun ihtiyaçları ile birlikte oluşan tüm diğer ögeler, kenti yaşayan bir organizmaya büründürmektedir. Böylece kentsellik toplumsal ve mekânsal olarak gelişmektedir. Sosyal ilişkiler ağının merkezinde yer alması, kenti aynı zamanda sosyal atmosferin oluşturuca inhibitörü yapmaktadır. Olumlu ya da olumsuz, aynı yönde ya da zıtlıklarla dolu pek çok karşılaşmanın yaşandığı ve insanı besleyen, değiştiren yenileyen, öğreten yer olarak sosyal ilişkileri de düzenlemektedir (Aytaç, 2020, s. 14). Kent sonsuz bir çeşitlilik barındırmaktadır. Bu yalnız bireylerin değil soyut olan şeylerin de dahil olduğu hatta öncelikle fikirlerin farklılığını içinde bulunduran uzlaşma ve çatışmaları, süreçleri yaşanır kılabilen bir özellik katmaktadır. Kolektif yaşamın paylaşma ve etkileşimle olan güçlü bağı, kenti ortak alanların düğüm noktası bütünü haline getirmektedir (Batal ve Kapucu Yavuz, 2022, s. 1048). Kent konusunda geniş çalışmaları bulunan Mumford; kenti, bireyleri mıknatıs gibi içine çeken, aynı zamanda bir aradalığa imkân sunan bir olgu olarak tanımlamaktadır. Ona göre kentin belirli bir noktada sabit bir mekân halini almadan önce de ortak amaçlar için toplanılan yerler olarak kent zaten vardır (Mumford, 2007, s. 21). Turgut Cansever de kent olarak isimlendirmese de şehri tanımlarken bu ortaklığa vurgu yapmaktadır. Kişiler arasındaki mesafenin azaldığı, sosyal ilişkilere ve gündelik yaşama biçim veren ve etkileşim yoğunluğunun yüksek olduğu alanlar olarak tanımlamaktadır (Cansever, 2010, s. 17). Tüm bu yaklaşımlar kenti oluşturan bileşenlerin en güçlüsünün etkileşim olduğunu göstermektedir. Karşılaşmak, paylaşmak, çatışmak, potansiyel üretmek kent yaşamının içinde bireylerin etkileşimi ile mümkün olmaktadır. Bu anlamda kenti oluşturan birliktelik kent yaşamını da şekillendirmektedir. Kentlerin bölgesel olarak birbirinden farklı olması nüfus, demografi ve kültürlerini de etkilemektedir. Örneğin iklime göre beslenme ve giyim kültürü gelişerek kentin ortak yaşam değerleri oluşmaktadır.

Kentsel Yaşam

Günümüzde kent sanayi ve ticaretin ağırlıklı olduğu kalabalık nüfuslu yerleşimler için daha makul karşılık bulmaktadır. Çalışma hayatının çok yoğun olduğu bireylerin öncelikli rollerinin birer “işgücü” sayılabildiği yoğun metropollerde kentsel yaşam oldukça hızlıdır. Önce sanayi toplumu ve sonra bilgi toplumu ile birlikte yaşanan değişimler toplumsal anlamda beklentileri ve talepleri de değiştirmiştir. Kentteki yaşama, her şeyin hemen gerçekleştirildiği bir hız hakimdir. Kent içinde ulaşım ve erişilebilirlik hız çağının vazgeçilmez ihtiyaçlarından olmuştur. Kentin iletişim çağında bağlı olduğu en önemli faktörler ulaşım ve altyapı olmuştur. Teknolojideki ilerlemeler altyapıyı su, drenaj ya da elektrik düzeni algısının çok ilerisine taşımıştır. Yenilikler kendi değişimlerini de getirmiştir, altyapı için fiber optik kablo uzunluğu geniş bant ağları en önemli gündemler haline gelmiştir.

Bugün kentlerin biçimine ilk olarak müdahale eden şey iş hayatının aksamadan ilerlemesi zorunluluğuna odaklanmıştır. Modern çağda iletişim, ulaşım ve hızın kesintiye uğraması ciddi bir problem olarak görülmektedir. Bireyi daha çok işgücü rolüne sokan bu durum yaşam kalitesinde bireysel tatminin bileşenlerini de değiştirmektedir. İş hayatının yanında sosyal yaşam, kültürel etkinlikler, sağlık ve rekreasyon için gereken ortamların kent içinde uygun biçimde oluşturulması da önem taşımaktadır. Elbette sağlıklı bir çevre de kentin kalitesi açısından değer verilmesi gereken bir başka parametredir. Bahsedildiği üzere kent yaşamını somut biçimde görünür kılan; bireylerin geliştirmiş olduğu ortaklıktır. Ortaklığı destekleyen paylaşım alanlarının kent içinde adil biçimde dağılmış ve erişilebilir olması kentlinin hem öncelikli ve zorunlu hem de sosyal ihtiyaçlarını rahatça karşılamasına olanak tanımaktadır. Bu durum bireyin yaşam kalitesini yükseltmesine katkı sunacaktır. Kent hayatının bireyi destekleyen özellikler içermesi; örneğin altyapı, ulaşım, sağlık vb. öncelikli konularda bireyin hayatını kolaylaştırması kent yaşamının niteliğini zenginleştirmektedir. Bununla birlikte sosyal ihtiyaçların ve müşterek yaşamı oluşturan ögelerin varlığı, niteliği ve çeşitliliği kentsel yaşamı canlandıran önemli bir parametredir.

Bugün kentsel yaşam bahsi geçtiğinde, kırdan farklı olarak akla öncelikle iş hayatı ve nüfusun hareketliliği gelmektedir. Sürekli bir hareketin var olduğu, otoyol ve caddelerin meydanlarla birleştiği, kesintisiz ve durmaksızın akan bir devamlılık söz konusudur. Kentte hem görünmez bir düzen içinde kendi kuralları oluşmakta hem de düzensiz biçimde fakat ortak bir hareketle kendiliğinden oluşan bu aks her gün tekrar etmektedir. Kamu kurumları, ibadethaneler, iş merkezleri, alış-veriş merkezleri, ulaşım ana noktaları, hastaneler, mezarlıklar ya da güvenlik alanları bu aksın kesişim noktaları olmaktadır. Eğitim, kültür, spor vb. sosyal alanlar kent yaşamının döngüsel tekdüzeliğinden çıkarak ortak kültürün paylaşıldığı mekanları oluşturmaktadır. Kentsel yaşamda bu dinamizmin korunması kentsel yaşam kalitesini sağlayabilmenin başat şartı haline gelmektedir. Gündelik yaşamın dinamik tutulmasını sağlayan unsurlar entegre ve görünmez biçimde bireyin ihtiyaçlarına cevap verebildiğinde kentsel yaşam anlamlı ve bireye değer katan bir hale gelmektedir.

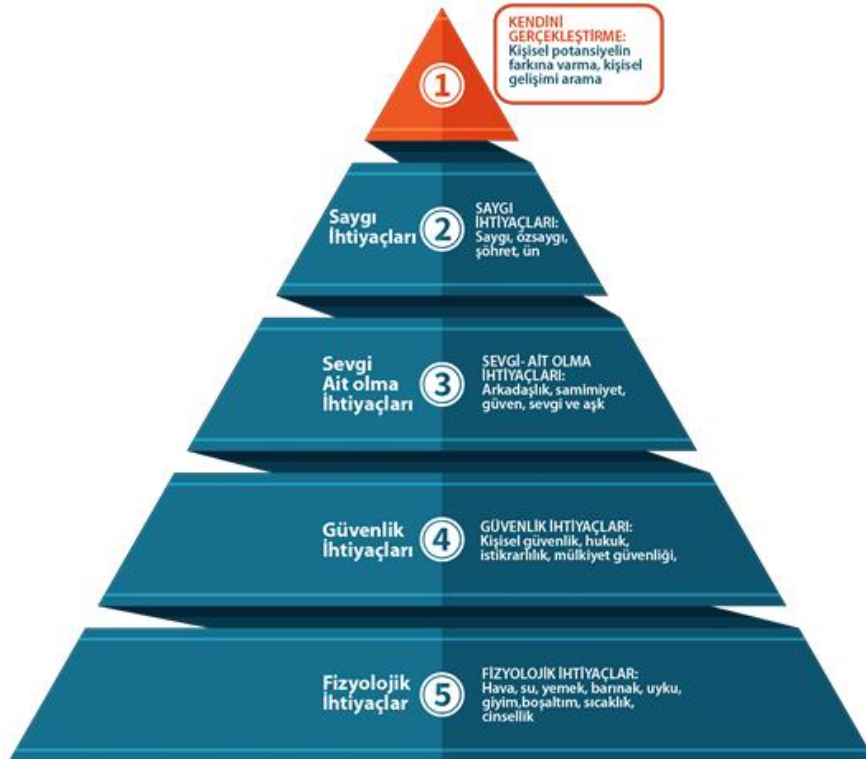
Kentsel Yaşam Kalitesi

Dünya Sağlık Örgütü yaşam kalitesini, “kişinin içinde yaşadığı kültür ve değerler sistemi çerçevesinde, amaçları, beklentileri, standartları ve ilgileri ile ilişkili olarak yaşamdaki pozisyonunu algılaması” olarak tanımlamaktadır (World Health Organization, 1997). Tanımdan anlaşılabileceği üzere bireyin yaşamı üzerindeki öznel doyum algısı hayat kalitesini belirleyen en önemli ölçüttür. Tüm zamanlarda insan hayatını daha iyi kılmak için emek harcamaktadır ve bu bağlamda birçok bilim de daha iyi yaşamak arzu ve çabası üzerine geliştirilmiştir. Örneğin sağlık koşullarının iyileştirilmesi için tıp alanındaki gelişmeler veya insanların mülkiyet hakkı üzerinde ortak toplumsal sözleşmeler kurabildiği sosyal gelişmeler daha iyi yaşamın temellerini oluşturmak için gösterilen çabaların ürünüdür. Küresel sistemlerin değişimi, feodaliteden Aydınlanma Çağına geçiş, sanayi toplumunun ortaya çıkışı ve kentleşme, aslında en temelde toplumların daha iyi yaşam olanaklarını arayışı sonucu gelişen süreçlerin bir sonucudur demek mümkündür. Tüm bu süreçler bireysel ihtiyaçların toplumsal taleplere dönüşmesi ile birlikte değişimi karşı konulamaz hale getirmiştir. Gelir dağılımında adalet gözetimi, temel ihtiyaçlara daha kolay erişebilmek için üretimin güçlenmesi gerekliliği, fikirlerin her kesim tarafından dile getirilebilmesi ve katılımın toplumsal katmanlar arasında yayılmasına yönelik beklentiler yaşam kalitesinin ifade edilmesinde geçmişten bugüne etki sağlayan örnekler olarak gösterilebilmektedir.

Kalite kelimesi Geç Latince ’de “qualitas” yani “nasıllık, nitelik” sözcüğünden alıntıdır. Latince “qualis” sözcüğünden türetilmiştir (etimolojiturkce.com, 2024). Yani bir şeyin nasıl, ne düzeyde olduğuna işaret etmektedir. Buradan, bir hal bildirme biçimi olduğu çıkarımı yapılabilir. Fransızca “qualite” sözcüğü ise “nitelik” özellikle de “iyi nitelik” karşılığını taşımaktadır (etimolojiturkce.com). Her iki anlama bakıldığında kalite sözcüğünün hal durumunu “iyi” yönde yansıtan bir değer olduğu çıkarımını yapmak mümkündür. Yaşam kalitesi; yaşam halinin iyi nitelikte olduğu, olumlu algısı yüksek bir kavramdır. İnsanın bakış açısında iyi ve kötünün ifade ettiği değerler birbirinden farklıdır. Bu farklar öncelikle sosyokültürel öğelerin insan benliği üzerindeki etkisinden kaynaklanmaktadır. Yaşam kalitesi algısını oluşturan talepleri bu yönde düşündüğümüzde bireysel olandan ziyade toplumsal ve ortak iyiye odaklanmak kavramın tanımlanmasında daha makul sonuçlar verecektir. Bireysel taleplerin gerçekleşmesi ile mümkün olabilecek bir memnuniyet yaklaşımının genel yaşam kalitesi tanımında eksik kalacağı çünkü taleplerin de insanın algısının da farklı zamanlarda farklı ifade edilebileceği istek kuramları kapsamında tartışılmıştır (Tekeli, 2009, s. 86-87). Yaşam kalitesi kavramına yönelik birçok farklı tanım vardır. Bu tanımların ortak yönü, yaşam kalitesinin bireyin hayatına dair objektif değişkenlere ve bireyin kendi algılaması doğrultusunda biçimlenen sübjektif değişkenlere bağlı olarak gelişen, çok boyutlu bir kavram olmasıdır (Karakurt Tosun, 2013, s. 217).

Kişinin yaşam kalitesini iyi olma hali olarak algılaması ve tatmini, Aristo’ya göre iç huzur ve bireysel eylemlerle ilişkilidir. Aristo bireysel davranışlardan doğan tatmin ve memnuniyet halini “eudaimonia” kavramı ile isimlendirmiş (Aristotle, 1982, s. 47) bu memnuniyetin salt dış etkenler

değil bireyin karakteristik davranış ve tavırlarının iç yansımalarının da karşılığı olarak açıklamıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2018, s. 5). Aristo insanın iyi olana yönelmesinin kaynağını bireyin benliğinde, akıl ve ahlakta aramaktadır. Erdemli tutumlar bireysel potansiyeli harekete geçirmek ve faaliyette bulunabilmek insanı iyi olma haline eriştirecek faktördür (Tekeli, 2009, s. 91). Yaşam kalitesini gerekli kılan unsurlar Maslow’un “İhtiyaçlar Hiyerarşisi” bağlamında ele alınabilir. Bu basamaklar yaşam kalitesinin tatmin düzeylerini açıkça ortaya koymaktadır. Kişinin kendi için idealize ettiği yaşam biçimi aslında ihtiyaçlar hiyerarşisi ile doğru orantılıdır.

Şekil 1: Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi

Kaynak: Aydın, 2022, s. 235.

Bireyin yaşamını sürdürmesi için gereken fizyolojik ihtiyaçlar, en temel düzeyde hayatta kalmayı sağlayan unsurlardır. Alt basamaklarda ihtiyaçlarını karşılamış olan bireyler yaşamdaki varlığını değerli kılmak üzere yeteneklerini geliştirmeyi ve değerlerini ortaya koyacak maddi ve sosyal birikimi geliştirmeyi hedefler. Entelektüel kapasite, vaktin değerlendirilme biçimi, zinde kalmaya yönelik etkinlikler bu hedef için ortaya konulan çabayı desteklemektedir. Tüm bunlar gerçekleştiğinde kişi yaşamdan tatmin noktasında ideal sayılabilecek bir noktaya ulaşmış olacaktır.

Yaşam kalitesi, çevresel gelişmelerle yakından ilgili bir kavramdır. Bireyin içinde bulunduğu kendi dünyasına ait gelişmişlik düzeyi, beklenti ve çabalarını yönlendiren bir faktör olduğu gibi yaşamından memnuniyetini de etkileyen bir faktördür. Kentleşmenin hızlanması ve özellikle sanayi toplumuna geçişle birlikte yaşam formunda ortaya çıkan değişim, yaşam kalitesi ölçümlerinin de tartışılmasına ve gündemde daha fazla yer edinmesine olanak tanımıştır. Her ne kadar bireyin öznel değerlendirme sistemi yaşam tatminini ortaya koymakta temel belirleyici olsa da sosyal, ekonomik, politik ve kültürel çevrenin bu tatmini sağlamadaki etkisi göz ardı edilemez. Bu bağlamda doğal çevrenin yaşam kalitesindeki etkisi kadar, bir bileşen olarak yapısal çevrenin de yaşam kalitesi diyagramında önemli bir parça olduğu sonucuna varılmaktadır (Henden Şolt, 2018, s. 73).

Lefebvre (2015, s. 21), sanayileşme sonrası ortaya çıkan nüfus değişimleri ve hareketliliğin sonucunun salt “sanayi toplumu” olarak tanımlanamayacağını, aslında sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan toplumsal gerçekliklerin ortaya çıkardığı olgunun bir “kent toplumu” olduğunu ifade etmektedir. Bu düşünceden hareketle kent toplumunun oluşması ve toplumsal refahın kentler üzerinden erişilmesi gereken bir idea olduğu söylenebilir. Kentsel politikaların bir eksen olması ve toplum refahının şekillenmesinde oynadığı rol kent toplumunun itici güç olarak sahneye çıkması faktörüyle güçlenmektedir. Sanayileşme dışında 1930’lu yıllar ile birlikte otomobil odaklı kent yapıları ve planlarının arttığı görülmekte, bu dönem sonrası makul bulunan planlarda genellikle öne çıkan bir karayolu ağı bulunmaktadır (Yavuzçehre ve Torlak, 2006, s. 188). Otomobilin kent hayatına girişi yeni bir adaptasyon süreci başlatmış ve hızın günlük hayattaki önemi böylece yaşamı derinden etkileyen bir nitelik haline gelmeye başlamıştır.

Kentleşme, kentlerin çoğalmasının yanında demografik ve ekonomik birçok değişimle birlikte ortaya çıkmaktadır ve buna bağlı olarak insanın sosyalleşmesi ve tavrı da yeni şehir yaşamına göre değişmektedir (Keleş, 1997, s. 19). Kentleşmenin artışı ile beraber doğan yeni yaşam stili, insanın bireysel ihtiyaçlarının dışında kentsel hizmetlerin geliştirilmesini ve bu hizmetlere erişiminin kolaylaştırılması gereksinimini de açığa çıkarmaktadır. İşte bu noktada kentli hakları karşımıza çıkmaktadır. Kentli hakları; bireyin yaşam kalitesini güçlendiren politik, ekonomik ve çevresel koşulların iyileştirilmesi, kentsel hizmetlerin adil, sürekli ve erişilebilir biçimde sunulması, altyapı problemlerinin herkes için çözülebilmesi, katılımın güçlendirilmesi olarak tanımlanabilmektedir (Özdemir Sönmez ve Yakın İnan, 2019, s. 186). Kent açısından yaşam kalitesinin ifadesi incelendiğinde kentin bireyin tatminini etkileyen kapasiteye sahip olmasının temel faktörlerinden birinin de kentli haklarının herkes için sağlanabilmiş olması olduğu görülmektedir (Yavuzçehre ve Torlak, 2006, s. 186).

Kentleşme, her şartta kentlileşmeyi oluşturmamaktadır. Kentin mukimi olan ancak kentli olmayan pek çok insan sanayileşmenin artışıyla daha iyi koşul arayışında bulunarak kente yerleşmiş ancak kentli olamamış, bu nedenle kimlik sorunu yaşayan bir nüfus bulunduğu da dile getirilmektedir (Batal, 2016, s. 29). Bu bağlamda kentsel hizmetlerin kentlilik bilincini geliştirmeye, katılımı güçlendirerek aidiyet duygusunu geliştirmeye ve bireyin kente bağlılığından doğan tatminini beslemeye dair gereksinimler de ortaya çıkmaktadır. Bireyler kent yaşamı içinde diğer bireylerle etkileşim halinde bulunur. Bireyler sosyal yaşamlarını sürdürebilmeleri için karşılıklı ilişki ve iletişime girmek zorundadır (Erdoğan, 2016, s. 18). Birey devamlı olarak etkileşim ve hal geçişi içerisinde. İçinde yaşadığı toplum ve çevre karakterinden davranışa her noktada yön veren bir etkiye sahiptir. Bununla birlikte birey de topluma katkı sunmakta çevresini etkilemektedir. Bireyin doğal ve yapısal çevresi, içinde yaşadığı ortam ve etkileşimde bulunduğu mekân yaşamdan duyduğu memnuniyeti karşılamada oldukça önemlidir. Doğal çevrenin korunabilir ve sürdürülebilir politikalarla bireyin hayatını desteklemesi, yapısal çevrede ise erişilebilirliğin sağlanmasına yönelik planlama anlayışı bir arada desteklenerek nitelikli yaşama bir destek sunabilmekte, tek yönlü odak sorunlara yol açabilmektedir (Tekeli, 2009, s. 98).

Kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesi ve değerlendirilmesi 2000li yılların başlamasıyla hız kazanmıştır. Küresel ölçekte pek çok bağımsız kuruluş, kamu sektörü temsilcileri ve şehir yönetimleri kentlerin yaşanabilirliği üzerine araştırma ve endeksler hazırlamaktadır. Küresel ölçekteki çalışmalar kentlerin sıralamada üstte olması, cazibe merkezi haline gelmesi, yatırım ve yerleşim açısından arzulan bir marka oluşturma çabalarını desteklemektedir. Bu sonuçlar kentsel hizmetlerin artmasına ve kentli haklarının geliştirilmesine de katkı sunmaktadır. Yaşanabilirlik düzeyi yüksek kentler, küreselleşme sürecinde sermayenin ve özellikle hizmet sektörünün ilgi odağı haline gelirken aynı zamanda çevresel koşulların (kişi başına düşen yeşil alan gibi) nitelikli tutulması ve sürdürülebilirlik alanında doğa ile uyumlu davranış normları geliştirmesi bakımından da ön plana çıkmaktadır. Elbette sermayenin olduğu ve tercih ettiği şehirler olmanın sonucu olarak da kentsel yaşanabilirlik düzeyi artmaktadır. Bu durumda karşılıklı ve diyalektik biçimde birbirini besleyen iki

etken olduklarını söylemek de mümkündür. Yaşam kalitesinin kentsel yaşam içerisinde sağlanabilmesi ya da desteklenebilmesi, kentlinin gereksinimlerine hızla cevap verebilen bir sistematığın oluşturulması ile mümkün olabilecektir. Barınma, sağlık, beslenme ve güvenlik gibi olmazsa olmaz gereksinimlerin dışında, kentli için etkileşim ve paylaşımı güçlendirebileceği, potansiyelini fark edebileceği ve yeteneklerini geliştirebileceği imkân ve ortamların kent yaşamı içinde oluşturulması da kentsel yaşam kalitesi açısından elzemdir. Tüm bunları yaparken kentin kendisini çevresel ve mimari açıdan değerinin korunmasını mümkün kılmak da gerekmektedir.

20. yüzyıl sonlarına doğru kentsel yaşam kalitesinin özel bir konu ve kentli haklarını karşılayan bir olgu olarak ön plana çıkması, uluslararası alanda da karşılığını bulmuş ve pek çok gündemde dile getirilmiştir. Uluslararası sözleşmelerin kentsel yaşam kalitesine değindiği 40’tan fazla sözleşme bulunmaktadır. Bu sözleşmelerden bir kısmını dile getirmek gerekirse; İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa Sosyal Şartı, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, Ekonomik Sosyal Kültürel Haklar Sözleşmesi, Avrupa Kentsel Şartı, BM İnsan Yerleşimleri Programı (UN-HABITAT), BM Gündem 21 Planı, Engelli Hakları Sözleşmesi ve Paris Antlaşması örnek verilebilir. Avrupa Kentsel Şartı kapsamında yer alan Kentli Hakları Deklarasyonu, nitelikli kent yaşamı için oluşturulması elzem unsurları barındırmakta ve yönetimlere siyasa oluşturmaları konusunda tavsiyeler getirmektedir (Avrupa Kentsel Şartı, 2024).

UN-HABITAT tarafından 1976, 1996 ve 2016 yıllarında düzenlenen uluslararası düzeydeki konferanslar kentsel gelişmeleri göz önünde bulundurarak insani yaşam yerleşim planları için tedbirler geliştirmeyi hedeflenmiştir. Habitat II (1996) konferansı barınma niteliği ve kentsel çevrenin yaşam kalitesine doğrudan etki etmesine vurgu yapmaktadır. Kent planlaması, sosyal merkezler yapısal yoğunluklar gibi ögelere siyasa üretirken odaklanılması gerekliliğinin altını çizmektedir. İstanbul’da gerçekleştirilen bu ikinci konferansta yerellik ve kent, yaşam kalitesi ön plana çıkmıştır. Kentlerin küresel gelişmede dinamo rolü bulunduğu, kentleşmenin önemli bir fırsat olduğu, yerel idarelerin güçlenmesi gerekliliği ve katılım konusunda farkındalık geliştirilmesi bu Habitat II’nin temel çıktılarıdır (<https://habitat.csb.gov.tr/habitat-konferanslari-i-5746>). 1998 yılında ise Avrupa Birliği kentlerde yaşam kalitesini ölçmek ve bu konuda ammenin talebini karşılamak üzere Kentsel Denetim Pilot Çalışması düzenleyerek kentsel göstergeler paketi ile sistematik biçimde kentlerin yaşam kalitesini ölçmeyi hedeflemiştir (İnan, 2018, s. 20).

Kentsel Yaşam Kalitesinin Ölçülmesi

Yaşam kalitesinin öznel değerlendirmelere bağlı kalma durumu, küresel olarak sistematik bir bütün oluşturulmasına engel olsa da bireyin değer attettiği ve yaşamının niteliğini etkileyecek bazı göstergeler bulunduğunu söylemek mümkündür (Demirkaya, 2010, s. 95). Kentsel yaşam kalitesi konusunda, önceleri kavramın tanımlanması üzerinde durulurken, zaman içinde kentsel yaşam kalitesinin ölçme düzeyi ile ölçme göstergelerinin belirlenmesi konularına odaklanılmıştır (Salihoğlu ve Türkoğlu, 2019, s. 204). Objektif ve subjektif olarak gruplandırılacak bu göstergeler, birçok çalışmada yaşam kalitesini ölçmek için araç olmaktadır (Aydiner Boylu ve Paçacıoğlu, 2007, s. 2). Bedenin bir bütün olması, uzuvların eksiksiz ve tam olması, fiziksel ihtiyaçları karşılamakta bir başkasına ihtiyaç duymamak sağlığın en temel kısmıdır. Bu nedenle yaşamdan duyulan tatminde ciddi bir etkisi bulunmaktadır. Sıradan ve günlük ihtiyaçları yalnızken de karşılayabilme yetisi fiziksel ve duygusal doyumu besleyen ve yaşam kalitesini destekleyen niteliktedir (Demirkaya, 2010, s. 92). Sağlık sorunları nedeniyle vücudun herhangi bir fonksiyonunun/organının çalışmaması, ağrı/acı çekme ya da ergonomik zorlanmalar, çığneme-yutkunma gibi sıradan ihtiyaçları karşılayamamak, uyku düzensizliği, sürekli ilaç kullanma mecburiyeti vb. güçlükler bireyin yaşam kalitesini düşüren etkenlerdir. Aynı zamanda sağlık yalnızca bedensel değil, zihinsel ve psikolojik açıdan da sorunların bulunmadığı bütüncül bir iyi olma halini ifade eder. Bedensel güdülerin yerine getirilebilmesi, acıktığında beslenebilme, yorulduğunda

dinlenebilme ya da cinsel ihtiyaçları karşılayabilme bedensel sağlığın iyi olmasına bağlı olduğu kadar, duygusal ve ruhsal yönden de yaşam kalitesini ve doyumunu yükselten parametrelerdir.

Bireylerin sağlık sorunları ile karşılaştıklarında kaygı yaşamaması, içinde bulunduğu toplumda sağlık politikalarının etkinliği ve sigortalı olma durumları ile de ilişkilidir. Bu kaygılardan arındığında birey kendini güvende hissetmekte ve sağlıkla ilgili tatmin anlayışına katkısı bulunmaktadır. Ruhsal yönden iyi olma; obsesyon, depresyon, panik atak gibi yaşama sevincini azaltan, motivasyonu düşüren problemlerden uzak olmak da bireyin memnuniyetini yükseltmektedir. İnsanın sosyal ve ruhsal anlamda da sağlıklı olması gerekliliği çevresel etkenleri devreye sokmaktadır. Bu açıdan bakıldığında sağlık iki yönlü olarak yaşam kalitesi ile ilişkilendirilebilmektedir. Bedensel olarak bir müdahaleye ihtiyaç duyulmayacak kadar sağlıklı olmak yaşam kalitesini etkileyen bir faktörken, kapsamlı biçimde sosyal ve ruhsal olarak da sağlıklı olmak tanımlandığında yaşam kalitesinin tümünü içine alan bir yaklaşım halini alabilmektedir (Tekeli, 2009, s. 94).

Yaş faktörü de yaşam kalitesi düzeyini belirlemeye yönelik çalışmalar için bir gösterge olarak kullanılmaktadır. Çalışmalarda yaşam kalitesini ölçen birtakım kriterlerin her yaş grubu için aynı şekilde kullanılamaması yaş kriterinin yaşam kalitesi ölçümlerinde önemli bir gösterge olduğunu ortaya koymaktadır (Aydiner Boylu ve Paçacıoğlu, 2016, s. 140). Anneliğin ya da gelecek planlarının her yaş grubunda aynı karşılığı bulamaması bu duruma örnek verilebilir. Bireylerin yaşam enerjisinin en yüksek olduğu ve yaşamdan doyum aldığı dönemler genellikle genç yaşlardır. Yaş ilerledikçe bir takım etkinlik ve becerilerin azalması, sosyal ilişkilerde azalma, gündelik telaşların yerini sağlık sorunlarına bırakması gibi etkenler ileri yaşlarda yaşam kalitesinin azalması ihtimalini barındırmaktadır. Aktif yaşlanma çalışma ve uygulamalarının yaşam kalitesinin belli bir düzeyde kalabilmesi açısından önemi büyüktür.

Bireyin zihinsel birikimi ve dünya görüşü, beceriler ve hayata bakış açısı konularında da kadın ve erkek arasında farklılıklar bulunduğundan yaşam kalitesindeki tatmin algısı da her iki cinsiyet tarafından farklı parametrelerle değerlendirilebilmektedir. Kişinin dul ya da boşanmış olma durumundan kaynaklanan toplumsal problemler, yalnız olmak ya da bir eşle birlikte yaşamının tatmin düzeyini farklı yönde değiştirmesi gibi parametreler medeni durumun yaşam kalitesine etki etmesinde rol oynamaktadır (Aydiner Boylu ve Paçacıoğlu, 2016, s. 140). Toplumsal yargıların değişkenlik gösterdiği ortamlarda dul ya da boşanmış kimseler birtakım zorluklar yaşamaktadır. Ön yargıları beslenmiş toplumlarda bekar ya da evli olmaya göre boşanmış ya da dul olmanın yaşam kalitesine olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bu durum ruhsal sağlık sorunlarına da yol açabileceğinden diğer göstergelerle ilişkili bir biçimde yaşam kalitesini düşürebilmektedir. Evli ya da bir eşle birlikte yaşayan bireylerde hayatı paylaşma duygusunun yaşam doyumunu olumlu etkilediği, yalnızlık hissini gidermenin ruha olumlu yansımaları da medeni durumun bir gösterge olarak kullanılabildiği durumları ortaya çıkarmaktadır.

Özellikle kentlerde yaşayan iyi eğitim almış bireylerin toplumsal hayatta yer edinebilmesi daha kolay olmaktadır. Eğitim sayesinde iş hayatının yanında toplumsal kabul görme, itibar gibi sübjektif etkenler de yaşam kalitesinde rol oynamaktadır. Eğitim düzeyinin sosyal açıdan ruhun beslenmesine ve dünya görüşünün genişlemesine katkı sağlaması, kişinin tatmin algısının da yönünü değiştirebilmektedir. Bu değişim her zaman pozitif düzeyde olmamakta, memnuniyet sübjektif bir parametre olduğundan eğitim düzeyi yüksek olan bireylerde beklentilerin değişmesi sonucu tatminin azalması yönünde de seyredebilmektedir. Aynı zamanda aldığı eğitime rağmen arzu ettiği pozisyona erişmemek de eğitim konusunda yaşam memnuniyetini olumsuz etkileyecek girdilerden sayılabilir. İş ortamı oluşturmak ya da görece daha yüksek gelire sahip olmak bakımından da eğitim göstergesi diğer yaşam kalitesi göstergeleri ile ilişkilidir. Eğitim konusunda zayıf kalan bireylerin güç koşullarda çalışmaya mecbur kaldığı durumlar ortaya çıkabilmekte, bu da yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir.

Aidiyet duygusu, bireyi ruhsal yönden en çok destekleyen ve güçlü kılan konulardan biridir. Bir aileye, bir topluma, bir kültüre ya da çevreye ait hissetmek, kendini onun bir parçası olarak görmek yaşamdan duyulan tatmini zenginleştirmektedir. Sosyal kabul görme arzusu, bireyin temel yaşamsal ihtiyaçlarını karşılarken dahi güdüsöl olarak kendini göstermektedir. Sosyal açıdan iyi ilişkileri bulunan, ilk düzeyde eş ve aile, ardından arkadaş vb. diğer sosyal etkileşim içinde olduğu kimselerle güven duygusuna dayalı paylaşımlar geliştiren kimseler sosyal tatmin açısından avantajlı durumdadır. Aynı zamanda bireyin yaşadığı zorlukların üstesinden gelebilmesi de sosyal ilişkilerin güçlü olması ile doğru orantılıdır ve bu durum yaşamdan beklentiye olumlu düzeyde yönlendirmektedir.

Bireyin kendini gerçekleştirme arzusunu karşıladığı en önemli aşanlardan biri iş yaşamıdır. Özellikle kentlerde, çalışan bireyler vaktinin büyük kısmını iş hayatına ayırmaktadır. Beceri ve kapasitenin ortaya çıkması için gerekli ortamın varlığı, bireyin yaşam enerjisini yükselten bir faktör olduğu gibi, iş arama dönemleri, iş hayatında yaşanan rekabet ya da başarısız olma gibi durumlar tatmini düşüren bir etkiye de sahip olabilmektedir. Eğitim ve kapasiteye uygun, sevilen bir işte çalışmak, işyerindeki sosyal ilişkilerin güçlü olması, gelirin düzenli olarak artması ve sık iş değiştirmemek gibi etkenler iş tatmini ve yaşam tatmini arasında olumlu bir ilişki ortaya koymaktadır (Aydiner Boylu ve Paçacıoğlu, 2016, s. 143).

Bireyin gelir seviyesi, yaşam kalitesini belirleyen en mühim etkenlerden biridir. Bireylerin ekonomik durumu eğer istedikleri gibi ise amaçlarına erişebilir ve beklentileri karşılanabilir (Bilgili, 2017, s.70). Temel yaşam gereksinimlerini karşılayacak bir gelirin bulunması, bireyin kendini yeterli hissettiği, özgüven duygusunu beslediği sonuçlar doğurmaktadır. İhtiyaçlar Hiyerarşisi’ne göre incelendiğinde söz konusu ihtiyaçların pek çok düzeyini karşılamak için gelir en önemli faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelir düzeyi kişinin sağlığını koruma, iyi bir konutta yaşama ve sosyalleşme fırsatlarını arttıran/azaltan bir etken olması açısından diğer yaşam kalitesi göstergeleri ile de ilişkisi bulunmaktadır. Gelir her zaman yaşam kalitesini artıran bir gösterge olmayabilir. Gelir düzeyinin kişisel tatmini etkilemekteki rolü çevresel faktörlere göre değişkenlik gösterebilmektedir. Kişinin geliri yüksek olsa da beklenti ya da problemleri, bakış açısı farklı olduğundan yaşam kalitesi düşük düzeyde kalabilmektedir. Bu konuda Easterlin ve Veenhoven’in çalışmalarına değinmek gerekmektedir. Easterlin 1974 yılında yapmış olduğu çalışmalarda gelir düzeyinin artması ile mutluluk arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Analizlerinin sonucunda vardığı nokta “Easterlin Paradoksu” kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Easterlin’e göre (1974, s. 92) gelirin yükselmesi bireysel mutluluğu geçici olarak artırsa da toplumsal (ulusal) gelirdeki artış bireyin mutluluğunda bir değişime yol açmamaktadır başka bir deyişle gelirin artışı başlangıçta memnuniyeti artırsa da devamlılığı söz konusu olmamaktadır (Kızılarıslan ve Usta, 2021, s. 536). Easterlin bu tenakuzu iki nedene bağlamaktadır. Birincisi kişilerin gelir düzeyinden tatmin olmak için kıyaslama yapması ikincisi ise yeni gelir düzeyine hızla alışıp ihtiyaçlarını üst basamaklara yöneltmesidir (Kamilçelebi, 2023, s. 694).

Ruut Veenhoveen 1989 yılında Easterlin’in çalışmasına mutlak gelir açısından bakılmadığını belirterek sonucun farklı olabileceği üzerinde durmuş ve gelirin mutlulukla, tatminle doğru orantılı bir ilişkisi bulunduğunu öne sürmüştür (Veenhoveen, 1989, s. 10). Veenhoven’a göre (Kamilçelebi, 2023, s. 704) özellikle ekonomik açıdan zayıf toplumlarda gelir ve mutluluk arasındaki etkileşim daha belirgindir. Gelirin yaşam memnuniyetini etkilemesi öznel ve sosyal faktörler içermektedir. Sosyal çevrede gelirin diğerlerine göre daha fazla olması memnuniyeti olumlu etkilerken eşit veya yakın olduğunda gelir memnuniyette bir değişime yol açmayabilir. Ya da gelirin artması ihtiyaçların değişmesi ve beklentilerin yükselmesine yol açan bir değişim olduğundan mutsuzluğu tetikleyebildiği durumlar da ortaya çıkmaktadır.

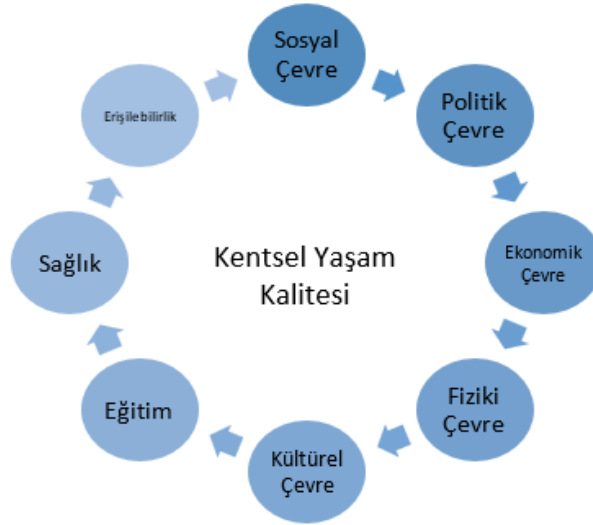
Ev yaşamı, kişinin kendi ya da ailesiyle birlikte güvende hissedebileceği bir ortamın varlığı anlamına gelmektedir. Barınma, en temel yaşamsal ihtiyaçlardan biridir. Bu ihtiyacın karşılanması,

bir eve sahip olmak ya da başkasına ait bir evde yaşamak olarak değişmektedir. Güvenlik kaygısının tolere edildiği alan olarak barınma ihtiyacının giderildiği konut, konfor ve özellikleri bakımından yaşam kalitesine de doğrudan etki etmektedir. Konutun güvenli ve kaliteli bir çevrede yer alması, konfor gerektiren ısıtma ve altyapı gereksinimlerine sahip olması, gündelik işleri kolaylaştıran eşyaların varlığı ve çevresel hizmetlere erişilebilir bir ortamda bulunması yaşam kalitesini olumlu düzeyde etkilemektedir (Aydiner Boylu ve Paçacıoğlu, 2016, s. 143).

Rekreasyon, iş ve gündelik yaşamın zorunlu sorumluluklarından arta kalan zamanda, kişinin mecbur hissetmeden gerçekleştirdiği eylemler bütünüdür (Salihoğlu, 2016, s. 67-68). Boş vakitlerin nasıl değerlendirilebildiği, ruhsal ve zihinsel olarak beslenme ihtiyacının giderildiği bu dinlenme aktivitelerinin düzeyi kişinin yaşam kalitesini, yaşam tatminini de etkilemektedir. Sosyal ilişkiler, spor yapma, müzik ya da resim gibi sanatlarla ilgilenme, hobi geliştirme, kültürel etkinliklere vakit ayırma ya da entelektüel birikimi artıran faaliyetler kişinin kendini gerçekleştirmesine destek olmaktadır.

Kişinin dinlenmek için kendine ayırabildiği zamanın varlığı yaşam kalitesi açısından önemlidir. Maslow Hiyerarşisi'nde piramidin en üst basamağında bulunan yaşam doyumu, zorunlu tüm gereksinimler karşılandıktan sonra açığa çıkan kendini gerçekleştirme ihtiyacının karşılanması ile ortaya çıkmaktadır. Rekreasyon göstergesi, eylemlerin cinsiyet ya da yaşa göre değişiklik gösterebildiği bir faktördür. Aynı zamanda çevre ve kentsel yaşam ile güçlü bir ilişkisi bulunmaktadır. Bireyin kendini mutlu etmek için keyif almak üzere aktiviteler gerçekleştirebileceği imkanların erişilebilirliği içinde bulunduğu çevrenin ona bu imkanları sunabilmesine de bağlıdır. Bu açıdan bakıldığında kentsel yaşam kalitesi ya da çevresel yaşam kalitesi olgularına da atıfta bulunan çift yönlü bir ilişki ortaya çıkmaktadır. Burada etken çevre olduğu kadar bireyin kendisi de olabilmektedir çünkü birey çevresini daha iyi hissedeceği ya da tatminini yükseltebileceği şekilde değiştirebilmektedir (Tekeli, 2009, s. 100).

Kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesi için oluşturulmuş küresel ve sistematik bir gösterge dizilimi bulunmamaktadır. Ülkelerin ve kentlerin yapısal bakımdan kendilerine has pek çok ayırt edici özelliği bulunmaktadır. Coğrafya, iklim, kültür, nüfus yoğunluğu gibi konularda birbirlerinden farklılık göstermektedirler. Ancak aynı zamanda küreselleşmesinin etkisi ile uygulama alanında bir bilgi/tecrübe transferi süreci de oldukça yaygındır. Çünkü kentlerin aynışma süreci içinde olması ve birbiriyle sürekli iletişimde bulunduğu bir çağın yaşanması ortak sorunlara ortak çözümler geliştirilebileceği imkanını da sunmaktadır. Örneğin herhangi bir kentte fütüristik bakış açısıyla önlem geliştirilen bir altyapı problemi ya da raylı sistem çözümü bir anda dünyanın pek çok kentinde trend haline gelebilmektedir.

Şekil 2. Kentsel Yaşam Kalitesi Bileşenleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler tarafından kentsel yaşam kalitesinin geliştirilmesi amacıyla çalışılan politikalar pek çok ülkeye referans olmaktadır. Avrupa Kentsel Şartı kapsamındaki Kentli Hakları Deklarasyonu kentlerin iyileştirilmesi, adil ve erişilebilir bir kent düzeni oluşturulması için konuttan çevreye pek çok alanda nitelikli kentin ihtiyacı olan hususlarda öneriler getirmektedir. Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu’nun kentliler için daha yaşanılabilir bir kent yaşamı sunan tavsiyeleri kentsel yaşam kalitesi için göz ardı edilmemesi gereken uluslararası kabul görmüş bir çalışmadır. Deklarasyon 20 ana maddeden oluşmaktadır: Güvenlik, kirlenmemiş sağlıklı bir çevre, istihdam, konut, dolaşım (toplu taşıma, ulaşım vb.), sağlık, spor ve dinlenme, kültürlerarası kaynaşma, kaliteli bir mimari ve fiziksel çevre, işlevlerin uyumu (yaşam ve iş dengesi), katılım, ekonomik kalkınma, sürdürülebilir kalkınma, mal ve hizmetlerin erişilebilirliği, doğal zenginlik ve kaynaklar, kişisel bütünlük, belediyeler arası iş birliği, finansal yapı ve mekanizmalar, eşitlik (Avrupa Kentsel Şartı, 2024). Bu maddelere bakıldığında bireyin içinde bulunduğu kentte sürdürdüğü yaşamdan memnuniyet duyması için gereken tüm detayların kapsamlı biçimde yer bulduğu görülmektedir. Gelir ve eşitlikten çevrenin korunmasına, estetik hazdan güvenlik kaygılarının çözülmesine, kaynakların adil dağılımından yerel idarelerin taşıması gereken sorumlulukların hatırlatılmasına kadar bireyin kent yaşamı içinde hareketini ve yaşamını çağın koşullarına uygun hale getirebilecek tüm hususlara değinilmiştir. Bu nedenledir ki küresel alanda pek çok kentleşme politikasının üretilmesinde referans olarak ele alınabilecek bir deklarasyon olarak öne çıkmaktadır.

BM Küresel Sürdürülebilirlik Hedefleri, üye devletlere ve bu devletlerin yerel yönetimlerine pek çok sorumluluk yüklemektedir. Hedef 11’de “Sürdürülebilir şehirler ve topluluklar yaratarak kentleri ve yerleşim yerlerini kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir hale getirmeyi hedefleyen bir sürdürülebilir kalkınma” ifadesi yer almaktadır (<https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals.html>).

Bu alanda geliştirilen endeks ve araştırmalarda kullanılan ölçütler, kişinin öznel değerlendirmesi dışında hangi kriterlere bağlı olarak ölçülebileceği konusunda fikir vermektedir. Pek çok araştırmanın ortak noktaları incelendiğinde ekonomik, sosyal, politik, çevresel gelişmişlik düzeyi ve kent sakinlerinin hizmete erişebilirliği hususları ön plana çıkmaktadır.

Mercer Yaşam Kalitesi Araştırması (2019)

Şehirlere yönelik çalışmalarda en kapsamlı araştırmalardan birini gerçekleştiren Mercer, her yıl yaşam kalitesi araştırması yaparak sonuçlarını yayınlamaktadır. Çalışma kapsamında pek çok şehir birbiri ile kıyaslanmaktadır. Endeks için belirlenen 39 ayrı faktör on ana kategoride gruplanmıştır. Ekonomik ortam, politik ve toplumsal ortam, sosyo-kültürel ortam, tıp ve sağlık konuları, okullar ve eğitim, kamu hizmetleri ve ulaşım, eğlence ve dinlenme, tüketici ürünleri, konut, doğal çevre bu on kategoridir. İncelenen faktörlerin bir kısmı ise; yabancı para yönetmelikleri, bankacılık hizmetleri, siyasi istikrar, suç, hukukun uygulanması, tıbbi malzeme ve hizmetler, bulaşıcı hastalıklar, kanalizasyon, atık yönetimi, hava kirliliği, standartlar ve uluslararası okulların varlığı, elektrik, su, toplu taşıma, trafik sıkışıklığı, kiralık konutlar, elektrikli ev aletleri, iklim, kaydedilen doğal afetler vb.'dir. Mercer'in 2019 yılı araştırma sonuçlarına göre 231 şehir arasında dünyanın en yaşanabilir şehri Viyana'dır. Viyana bu araştırmada birinciliğini yıllardır korumaktadır. İlk on sırada Viyana'nın ardından sırasıyla Zürih, Vancouver, Münih, Auckland, Düsseldorf, Frankfurt, Kopenhag, Cenevre ve Basel şehirleri gelmektedir. İstanbul; 2019 yılı araştırmasında 231 şehir arasında 130. sırada yer bulmuştur. Bir önceki yıla göre 4 basamak yükselerek yükseliş gösteren kentler arasında üçüncü sıraya yerleşmiştir. Araştırmadaki yaşanabilirlik ölçütleri, insan hayatı ve haklarına dokunan her hizmet ve ortamın yaşam kalitesine etki ettiğini göstermektedir (Mercer, 2019).

Numbeo Yaşam Kalitesi Endeksi (2022)

Numbeo, dünya çapındaki şehir ve ülkelerle ilgili verilerin yayınlandığı dünyanın en geniş veri tabanlarından biridir. Numbeo, yaşam kalitesi ile ilgili bilgilerin görülmesini, paylaşılmasını ve karşılaştırılmasını sağlar. Endeks periyodik olarak yılda iki kez açıklanmaktadır. Ayrıca endeks "Current Index" adı altında sürekli olarak güncellenmektedir. Bu çalışmaya konu olan yayında 87 ülkeden 248 şehir incelenmiştir. Şehirlerdeki yaşam kalitesi incelerken 6 ana kategoriyi ele almaktadır: Yaşam maliyeti ve satın alma gücü, konut satın alınabilirliği, hava, su vb. dahil olmak üzere kirlilik, suç oranları, sağlık sistemi kalitesi, trafik (işe gidip gelme süreleri). Çalışmanın ilk bölümünde yer verilen bireysel yaşam kalitesini etkileyen sağlık, gelir, konut gibi faktörlerin endeksteeki inceleme kriterlerine de yansıdığı görülmektedir. Araştırmaya göre dünyanın en yaşanabilir şehri ABD'de bulunan Raleigh şehridir. İlk onda daha sonra sırasıyla Kanberra (Avustralya), Adelaide (Avustralya), Columbus (ABD), Zürih (İsviçre), Madison (ABD), Austin (ABD), Charlotte (ABD), Oklahoma (ABD), Basel (İsviçre). İstanbul ise sıralamada 213. sıradadır. Çalışmada Türkiye'den İstanbul ile birlikte dört şehir daha incelenmiştir. Bu şehirler ise sıralamaları ile birlikte; Bursa (105), İzmir (154) ve Ankara (169)'dır (Numbeo, 2022).

Economist Intelligence Unit (EIU) Yaşanabilir Kentler Sıralaması (2023)

Economist Intelligence Unit yıllık olarak küresel şehir ölçeğinde belli sayıda şehri incelediği bir endeks hazırlamaktadır. 2023 yılında 173 şehir inceleme dahil edilmiştir. Endeksin kentsel yaşam kalitesini ölçmek için kullandığı 30 gösterge, 5 ana kategoride gruplanmıştır. Bu kategori ve göstergeler ile endeks sonuçlarına etki oranları şu şekildedir (EIU,2023):

- Altyapı (%20): Karayolu ağının kalitesi, Toplu ulaşımın kalitesi, Uluslararası bağlantı kalitesi, İyi nitelikli konut ulaşılabilirliği, Enerji temini kalitesi, Su temini kalitesi, İletişim kalitesi
- İstikrar (%25): Basit suçların yaygınlığı, Şiddet suçlarının yaygınlığı, Terör tehdidi, Askeri anlaşmazlık tehdidi, İç karışıklık tehdidi
- Eğitim (%10): Özel eğitim yararlanabilirliği, Özel eğitim miktarı, Dünya Bankası toplumsal eğitim göstergeleri

- Sağlık (%20): Özel sağlık hizmetleri ulaşılabilirliği, Özel sağlık hizmetlerinin kalitesi, Kamu sağlık hizmetleri ulaşılabilirliği, Kamu sağlık hizmetleri kalitesi, Reçetesiz ilaç kullanılabilirliği, Genel sağlık göstergeleri
- Kültür ve Çevre (%25): Nemlilik/Sıcaklık Oranı, Ziyaretçiler İçin İklim Şartlarının Elverişsizliği, Yolsuzluk Seviyesi, Sosyal ve Dini Kısıtlamalar, Sansür Seviyesi, Spor Hizmetlerinin Erişilebilirliği, Kültür Hizmetlerinin Erişilebilirliği, Yiyecek ve İçecek, Tüketici Hizmetleri

Endeksin kentte yaşayan insanların temel gereksinimlerini karşılama ve çevresel hizmetlere erişilebilirlik düzeyi ile kent mekânının mukimlerin yaşam biçimine göre tasarlanması üzerine göstergeler geliştirdiği görülmektedir. 2023 yılı endeksinin sonuçlarına göre Viyana dünyanın en yaşanabilir şehri seçilmiştir. İlk on şehre baktığımızda Viyana’dan sonra sırasıyla Kopenhag, Melbourne, Sydney, Vancouver, Zürih, Calgary, Cenevre, Toronto, Osaka ve Auckland şehirleri gelmektedir. Bu şehirlerin ortak özelliğine bakıldığında nüfus yoğunluğunun az olduğu ve ekonomik açıdan gelişmiş şehirler olduğu görülmektedir. Sıralamanın sonunda yer alan üç şehir ise Algeries (171), Tripoli (172) ve Damascus (178) olarak açıklanmıştır (EIU,2023).

Economist Intelligence Unit (EIU) Güvenli Şehirler Endeksi (2021)

Güvenlik, kentlerin yaşanabilirliğini etkileyen en önemli parametrelerden biridir. İnsanın kendini güvende hissettiği bir ortamda yaşamını sürdürmesini yaşam doyumunun belirleyici unsurlarından sayılmaktadır. Küreselleşme ve teknolojinin getirdiği yenilikler, güvenlik konusunda yeni alanların ön plana çıkmasına da yol açmıştır. Economist Intelligence Unit’in hazırlamış olduğu Güvenli Şehirler Endeksi kentsel güvenliğin hangi parametrelerle sağlanabileceği hakkında fikir veren önemli bir çalışmadır. 2021 yılında hazırlanan endeks kapsamında 60 küresel şehir incelenmiştir.

Endeks güvenlik kriterlerini Kişisel Güvenlik, Dijital Güvenlik, Altyapı Güvenliği, Çevresel Güvenlik ve Sağlık Güvenliği olmak üzere 5 ana kategoride gruplamaktadır (EIU, 2021).

Kişisel güvenlikte sıralama yapılırken bir kişinin söz konusu şehirlerde şiddet içeren bir saldırıya uğrama ihtimali olmaktadır. Bu ihtimal belirlenirken bireysel silahlı saldırılara yönelik kurallar, hukuk sisteminin etkinliği, suçla mücadelede veri odaklı çalışma, sivil huzursuzluk (protesto, ayaklanma vs.) ihtimali, genel suç oranı, şiddet içeren suçların oranı, daha küçük çaplı suçların yaygınlığı, uyuşturucu madde kullanım oranı, polisin toplumla karşılıklı ilişkileri, devriye sayısı, cinsiyetçi saldırıların miktarı (kadına şiddet), terör saldırısı sayısı ve ihtimali gibi kriterlere bakılmaktadır. Dijital güvenlik sıralaması oluşturulurken şehirlerde yaşayanların siber saldırılardan ne kadar etkileneceği ve kişisel verilerinin ne kadar güvende olduğuna bakılmaktadır. Bunun tespiti için ülke/şehirden uygulanan gizlilik politikaları, siber güvenlikte kamu-özel iş birlikleri, siber güvenlik ekiplerinin kurulmuş olup olmadığı, saldırıya uğramış/virüs bulaşmış bilgisayarların toplam bilgisayar sayısına oranı ve yerel kaynaklı siber saldırılar dikkate alınmaktadır.

Altyapı güvenliği denildiğinde elektrik-sudan ulaşım kadar her alana bakılmaktadır. Bu sebeple bir şehirde gecekonduda yaşayan sayısı arttıkça altyapı güvenliğinde o kadar geriye düşmektedir. Ulaşım güvenliği de altyapı güvenliğinin önemli bir unsurudur. Burada özellikle ölümlü trafik kazalarının sayısı, yaya dostu ulaşım konusunda yapılan çalışmalar, hava ulaşımı tesislerinin kalitesi, demiryolu ağı gibi kriterler göz önünde bulundurulmaktadır. Genel altyapı güvenliği sıralamasında ayrıca doğal afetler sebebiyle yaşanan ölümler, afetlere hazırlık seviyesi ve enerji ağının güvenliği de belirleyici olmaktadır. Uzun yıllar endekste bulunmayan fakat son analizde eklenen çevresel güvenlik kategorisinde ise yeşil ekonomi girişimleri, hava kalitesi, yenilenebilir enerji girişimleri kentsel orman örtüsü su stresi oranı, atık üretimi ve yönetimi gibi hususlar dikkate alınmaktadır. Sağlıkta güvenliğe bakılırken sağlık hizmetlerine erişim kolaylığı, bin kişi başına

düşen yatak ve doktor sayıları belirleyici unsurlar olmaktadır. Bunun yanında çevre politikaları, güvenli ve sağlıklı gıdaya erişim, yeni doğan bebek ölümleri gibi kriterlere bakılmaktadır. Pek sık yaşanmasa da biyolojik, kimyasal ve radyolojik saldırı sayıları göz önünde bulundurulmaktadır. Endekste İstanbul; genel sıralamada 37, kişisel güvenlik kategorisinde 48, dijital güvenlik kategorisinde 36, altyapı güvenliği kategorisinde 35, sağlık güvenliği kategorisinde 25. ve çevresel güvenlik kategorisinde 44. sırada yer almıştır (EIU, 2021).

Numbeo Yaşam Maliyeti Endeksi (2022)

Numbeo, küresel ölçekte yaşam maliyeti hesaplamaları yaparak şehirlerin yaşam koşullarını etkileyen satın alma koşullarını değerlendirmektedir. Gelir ve satın alma gücü bireyin yaşam kalitesini etkileyen başlıca faktörlerden biridir. Hayat pahalılığını genel yaşam maliyeti, kira fiyatları, market fiyatları, restoran ücretleri, yaşam gereksinimi için harcamaların maliyeti ve yerel satın alma gücü parametreleri üzerinden ölçmektedir. Hesaplamalarında New York maliyetlerini baz almaktadır. Yani herhangi bir kategoride endeks puanı 120 olan bir şehir New York'a göre %20 daha pahalı, endeks puanı 80 olan bir şehir ise New York'a göre %20 daha ucuzdur. Endeks kapsamında incelenen 598 şehir en pahalıdan en ucuza sıralanmıştır. Sonuçlara göre dünyanın en pahalı şehri Hamilton (Bermuda) olmakla birlikte, ilk on şehirden altısı İsviçre'de yer almaktadır. Numbeo'nun ölçümlendiği yaşam maliyeti sıralamasında son birkaç yıl olduğu gibi 2022'de de Hamilton (Bermuda) şehri yaşam maliyeti en yüksek şehir olmuştur. İlk on sıralamasında İsviçre'den yedi şehir yer almaktadır. Yaşam maliyeti ilk on şehir sırasıyla Hamilton, Zürih, Basel, Zug, Lugano, Lozan, Beyrut, Bern, Cenevre, Stavanger olmuştur (Numbeo, 2022).

Mercer Yaşam Maliyeti Endeksi (2023)

Uluslararası Araştırma kuruluşlarından Mercer her yıl şehirlerin yaşam maliyetlerini incelemekte ve yayınlamaktadır. Yaşam maliyeti, yaşam memnuniyetini etkileyen temel parametrelerden biridir. Küresel cazibesi yüksek ve yaşam olanakları makul şehirlerin endekslerle görünür hale gelmesi kentlerin kalitelerini yükseltmesine yönelik bir motivasyon da oluşturmaktadır. Mercer şehirlerin yaşam maliyetini ölçümlerken yiyecek, tütün ve alkol, iç tedarik malzemeleri, konut giyim ve ayakkabı, ev eşyaları, yardımcı servisler, kişisel bakım, ulaşım, eğlence ve oyun kategorilerindeki harcamaları temel almaktadır. 2022 yılında 227 şehrin incelendiği endekste yaşam maliyeti en yüksek şehir Hong Kong olmuştur. Ardından Zürih ve Cenevre gelmektedir. İlk on şehirden dördü İsviçre'de yer almaktadır. İstanbul listede 222. sırada yer almaktadır (Mercer, 2023).

Türkiye'de Kentsel Yaşam Kalitesi Sorgulaması

Yaşam Kalitesi kavramının dünyada olduğu gibi Türkiye'de de gündeme gelmesi 2000li yıllara gelirken belirginleşmiştir. İnsan hareketliliğinin artması ve popülasyon yoğunluğuna etkisi bölgesel farklılıklara yol açmıştır. Yaşamını kentlerde sürdürmeye karar verenlerin oranı arttıkça, kır ve kent yoğunluğu yaşam biçimleri ve kültürel bakımdan da etkileşime yol açmış, değişime sebep olmuştur. Kentlerde yaşam koşullarının değişmesi birey-kent ilişkisinde karşılıklı ihtiyaçları açığa çıkarmıştır. Söz konusu bağlantıda diyalektik gelişmelerle birlikte karar almaya egemen otoritelerin üretmesi gereken yeni siyasa başlıkları da oluşmuştur. Kentsel yaşam kalitesinin güçlendirilmesine yönelik politikaların geliştirilmesi kaçınılmaz bir gerçeklik halini almıştır. Türkiye'de de yaşam kalitesi ve kentsel yaşam kalitesine yönelik uygulamalar, aynı zamanda ölçmek için yapılan çeşitli çalışmalar bulunmaktadır.

Kalkınma Planları ve Çeşitli Projelerde Kentsel Yaşam Kalitesi Sorgulaması

Türkiye'de kentleşme eksenini ve planlı kalkınma dönemleri ile birlikte kent yaşanabilirliğinin güçlendirilmesine yönelik hedefler kalkınma planlarında ifade edilmektedir. Tarımda makineleşme ve sanayileşme ile orantılı olarak nüfusun kırdan kente göç etmesinin en belirgin sonuçlarından biri çarpık kentleşme olmuştur. Nüfusun beklenmedik biçimde kentlere yönelimi, kentlerde refah konusunun ya da nitelikli yaşanabilirlik uygulamalarının geri planda kalmasına sebep doğurmuştur.

Doksanlı yıllardan itibaren politika üretiminde odaklanılması gereken bir öncelik olarak kalkınma planlarında kentsel yaşam kalitesi ve planlı kentleşme hedefleri yer bulmaya başlamıştır (İnan, 2018 s. 63). 1996 ve 2000 yıllarını kapsayan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı “Fiziki Planlama ve Kentleşme” başlığı altında yaşam kalitesi ifadesini kullanmıştır. Ancak burada kavramın tanımlanmasından ziyade kentleşmenin planlı biçimde uygulanabilmesine odaklanılarak yerleşmelerin planlanmasında yaşam kalitesini gözetileceği hedefi belirtilmiştir. İmar ve kent planlamalarında kentsel nüfusun değişimi göz önünde bulundurulmuş, nüfus ve konut verileri parametre olarak ele alınmıştır. Nüfusun yatay ve dikey ekseninde dengede tutulamamasının kentleşme problemi oluşturduğuna değinilmiştir (DPT, 1995, s. 171, 179). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında ise yaşam kalitesi kavramı daha geniş bir hedefle ele alınmıştır. Devam etmekte olan kentler arası nüfus değişimi ve kırsal göçün beraberinde getirdiği sorunlar ayrı başlıklarda ele alınmış ve yaşam kalitesi kavramına pek çok başlıkta atıf yapılmıştır. Özellikle de bireysel yaşam kalitesine değinilerek bireyin ruhen, fiziksel açıdan, mental olarak ve sosyal anlamda tam bir iyi olma hali içinde bulunmasına yönelik tanımlama kullanılmıştır (DPT, 2000, s. 86). Bununla birlikte kentsel yaşam kalitesinin bahsedildiği ve hedeflendiği maddelerde işgücü fırsatlarından sağlıklı altyapı ve drenaj sistemlerine, sosyo kültürel erişebilirlikten ulaşımına pek çok alanda değinilmiş ve hedefler eklenmiştir (DPT, 2000).

2000’li yıllarla birlikte yoğun iç göç hareketlerinde durgunluk başlamış ve kentte yetişmiş insanların sayısı da doğal olarak artmıştır (Sarı ve Kındap, 2018, s. 42). Bu süreye kadar eşzamanlı olarak ortaya çıkan kentleşme problemlerine yönelik çözüm arayışları öncelikleri memnuniyeti yüksek bir kent yaşamından ziyade birincil ihtiyaçları karşılayabilen bir kent yaşamına odaklanmak zorunda kalmıştı. Ancak buradan itibaren küresel ölçekte de kentleşmenin, kentler arasındaki rekabetin güçlendiği bir sürecin yaşanmasının da etkisi ile toplumsal beklentileri nitelikli biçimde karşılamaya yönelik mekansal planlamalar dikkate alınmaya başlanmıştır. Kentleşme için siyasa üretirken yaşam kalitesinin ve kentli memnuniyetinin yükseltilmesine dair hedefler belirlenmiştir.

Türkiye Bilimler Akademisi 2004 yılında yaşam kalitesi kavramını merkeze alan bir çalışma hazırlayarak ölçülebilirlik konusunda bir sistem önerisi getirmiştir. Yaşam kalitesini ölçmeyi hedefleyen bir gösterge seti oluşturulmuş, dört ayrı kategoride 67 göstergeden müteşekkil bir izleme paketi planlanmıştır (Sarı ve Kındap, 2018, s. 49). Sette yer alan göstergeler hem objektif hem de subjektif ölçütleri içermektedir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) mekânsal adaletin sağlanabildiği, kent mirasının korunabildiği, çok merkezli ve sürdürülebilir kent tasarımlarına odaklanmakta ve kentsel yaşam kalitesinin gözetilmesini hedefleri arasına almaktadır. Bu dönemde gerçekleştirilmiş önemli çalışmalardan biri KENTGES Projesidir. Türkiye 2023 Hedefleri doğrultusunda hazırlanan ulusal strateji belgelerinden biri olan “Bütünleşik Kentsel Gelişim Stratejisi ve Eylem Planı” mekânsal iyileşme ve kentsel gelişmenin, sosyo-kültürel, teknolojik ve ekonomik değişimleri de gözetken, bilgi çağı toplumunun bireysel gereksinimlerine cevap verebilen aynı zamanda gelecek projeksiyonu farklı senaryolarla analiz edilmiş yöntemlerle kurgulanması gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Yedi kategoride 156 adet göstergenin bulunduğu kılavuz rehberliğinde KENTGES Projesi geliştirilerek üç pilot şehirde çalışmalar yapılmıştır. (İnan, 2018, s. 76).

Kentsel yaşam kalitesine özenli bir yaklaşım geliştirilmesi açısından Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) önemli bir yenilik getirmektedir. Yaşanabilir Kentler temalı bir Özel İhtisas Komisyonu kurulmuş, nüfus dengesinin sağlanması dışında sosyal uyum süreçlerinin ve kentleşme ile birlikte kentlileşmenin de önemine vurgu yapmıştır. (Kalkınma Bakanlığı, 2013, s. 134). Doğrudan bu ifade kullanılsa da yaşanılabilir mekânsal yerleşimlerin sosyal uyum ve dayanışma içerisinde geliştirilebileceği ve bunun için kültürel kodların esas alındığı, bireyin yaşam kalitesine odaklanan bir kentsel planlama anlayışının gelişmesi gerekliliğinin altını çizmektedir. 2015 yılında Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları 2030 yılına kadar dünya

lkelerinin refahının yükseltilmesine yönelik 17 amaç ve 169 hedeften oluşmaktadırdır. Bu hedeflere erişilme düzeyini ölçmek üzere 231 tekil gösterge bulunmaktadır ve kentsel yaşamın niteliğini, kentlerin dirençliliğini ve sürdürülebilirliğini güçlendirmeye odaklanmaktadır. TK tarafından Türkiye'nin öznel yapısı ile uyum sağlayan ve ölçülebilir, doğrulanabilir nitelikte bir gösterge paketi hazırlanarak ulusal kentleşme politika ve uygulamalarının SKA'ya katkısı izlenmeye başlanmıştır. Söz konusu gösterge setinin içerisinde kentsel yaşam kalitesine doğrudan ya da dolaylı atıf yapılabilecek göstergeler bulunmaktadır.

On Birinci Kalkınma Planı (2019- 2023) kapsamında Kentsel Yaşam Kalitesi zel İhtisas Komisyonu oluşturulmuştur. Komisyon raporunda yaşam kalitesi ve kentsel yaşam kalitesine ilişkin detaylı bilgilendirmelere ve betimlemelere yer verilmiştir. Çocuklar, gençler, yaşlılar vb. kent sakinlerinin ayrı gruplarına yönelik ihtiyaçların tespitine ve her bir hedef kitlenin yaşam kalitesini yükseltmeye dönük hedeflerin geliştirilmesine zen gösterilmiştir. Raporda ayrıca hedeflerin gerçekleştirilebilmesinde uygulanabilecek analiz ve araştırma önerilerinde bulunulmuştur. Söz konusu öneriler arasında kentsel yaşam kalitesine dair bir endeks oluşturma modeli ve bu modelin koşullar karşısında esnek bir yapısı olması hassasiyeti dikkat çekmektedir (Kalkınma, 2018, s. 99). Belirtmek gerekir ki planın süresi günümüzde dolmuş olsa da henüz böyle bir endeks üretilmemiştir.

Türkiye'de yaşam kalitesini ya da kentsel yaşanabilirlik düzeyini spesifik bir çerçevede ölçmek üzere geliştirilmiş kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Yıllar içerisinde yaşam kalitesi düzeyine dolaylı olarak atıfta bulunabilecek endeks ya da gösterge çalışmaları yapılmıştır. Ancak devamlılığı sağlanamamış ya da kapsam bakımından dar bir ölçekte kalmıştır. Doğrudan yaşam kalitesi ya da kentsel yaşam kalitesi için örnek gösterilebilecek ve TK tarafından gerçekleştirilmiş olan iki ayrı çalışma bulunmaktadır.

TK alışmalarında Kentsel Yaşam Kalitesi Araştırması

2015 yılında ulusal verilerle TK Türkiye genelinde İllerde Yaşam Endeksi'ni hazırlamış ve belirlediği kategorilerde illerin sıralamasını yapmıştır.

Tablo 1: TÜİK Türkiye Genelinde İllerde Yaşam Endeksi Kategorileri

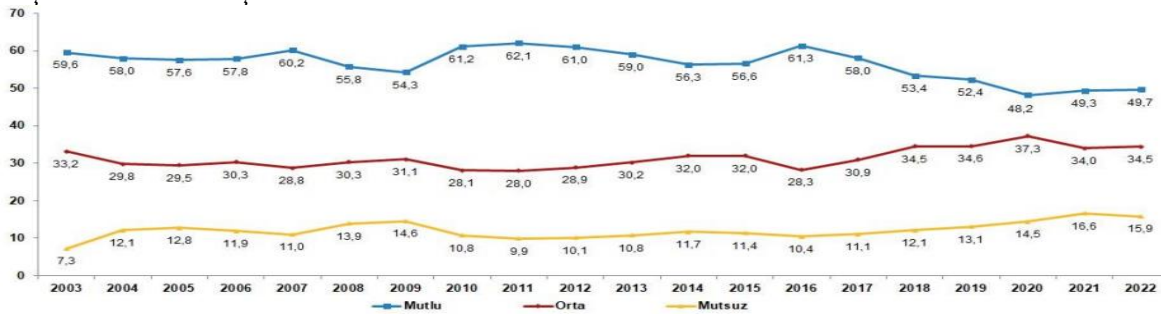
Boyut	Gösterge	Birim	İlk Sıra
Gelir ve Servet	Kişi düşen tasarruf mevduatı	TL	İstanbul
	Orta üstü gelir grubundaki hanelerin oranı	%	
	Temel ihtiyaçlarını karşılayamadığını beyan eden hanelerin oranı	%	
	Sinema ve tiyatro seyirci sayısı	100 Kişi	
Sosyal Yaşam	1000 kişi başına düşen alışveriş merkezi sayısı	M2	İstanbul
	Sosyal ilişkilerinden memnuniyet oranı	%	
	Sosyal hayatından memnuniyet oranı	%	
Alyapı Hizmetlerine Erişim	İnternet abone sayısı	100 kişi	İstanbul
	Kanalizasyon ve şebeke suyuna erişim oranı	%	
	Havalimanına erişim oranı	...	
	Belediyenin toplu taşıma hizmetlerinden memnuniyet oranı	%	
Sivil Katılım	Mahalli idareler seçimlerine katılım oranı	%	Sakarya
	Siyasi partilere katılım oranı	%	
	Sendika/dernek faaliyetleri ile ilgili olanların oranı	%	
Konut	Fert başına düzen oda sayısı	...	Sakarya
	Konutun içinde tuvalet mevcudiyeti oranı	%	
	Konutun kalitesinde problem yaşayanların oranı	%	
Sağlık	Bebek ölüm hızı	%	Isparta
	Doğuşta beklenen yaşam süresi	Yıl	
	Hekim başına düşen müracaat sayısı	...	
	Sağlığından memnuniyet oranı	%	
	Kamunun sağlık hizmetlerinden memnuniyet oranı	%	
Çalışma Hayatı	İstihdam oranı	%	Zonguldak
	İşsizlik oranı	%	
	Ortalama günlük kazanç	TL	
	İşinden memnuniyet oranı	%	
Çevre	PM10 istasyon değerleri ortalaması (hava kirliliği)		Kastamonu
	Km2’ye düşen orman alanı	%	
	Atık hizmeti verilen nüfusun alanı	%	
	Sokaktan gelen gürültü problemi yaşayanların oranı	%	
	Belediyenin temizlik hizmetlerinden memnuniyet oranı	%	
Yaşam Memnuniyeti	Mutluluk düzeti	%	Sinop
Eğitim	Okul öncesi eğitimde (3-5 yaş) net okullaşma oranı	%	Tunceli
	TEOG sistemi yerleştirmeye esas puan ortalaması	Puan	
	YGS puan ortalaması	Puan	
	Fakülte veya yüksekokul mezunlarının oranı	%	
	Kamunun eğitim hizmetlerinden memnuniyet oranı	%	
Güvenlik	Cinayet oranı	1 milyon kişi	Artvin
	Ölümlü ve yaralanmalı trafik kazası sayısı	1000 kişi	
	Gece yalnız yürürken kendini güvende hissedendenlerin oranı	%	
	Kamunun asayiş hizmetlerinden memnuniyet oranı	%	

Kaynak: TÜİK, Yaşam Memnuniyeti Araştırması 2022, https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/yasam_memnuniyeti_arastirmasi.pdf İllerde Yaşam Endeksi Boyutları, Bileşenleri ve Sonuçları, Haber Bülteni ve Yayınlanan Sonuçlar İle Oluşturulmuştur.

Yukarıdaki tabloda çalışmanın boyutları ve genel sonuçları yer almaktadır. On bir ayrı kategoride hazırlanan endeks, TÜİK tarafından izlenmekte olan göstergelerin, kentsel yaşanabilirlik alanında olanları ile derlenen bir veri paketine dönüştürülmesi ile oluşturulmuştur. Gelir ve Servet, Sosyal Yaşam, Altyapı Hizmetlerine Erişim, Sivil Katılım, Konut, Sağlık, Çalışma Hayatı, Çevre, Yaşam Memnuniyeti, Eğitim, Güvenlik ana kategorileri çalışmanın genel çerçevesini oluşturmaktadır. Her bir boyut için iller sıralaması oluşturulmuştur. TÜİK tarafından kamuoyu ile paylaşılan bu çalışma, illerin yaşam kalitesini ölçerken subjektif ve objektif normların bir arada değerlendirilerek bu bileşime yönelik yeni göstergelerin belirlenmemiş olması, yalnız mevcut göstergeler üzerinden ilerlenmesi gayreti nedeniyle birtakım eleştirilerle karşılaşmıştır (Sarı ve Kındap, 2018). Söz konusu endeks 2015 yılından sonra yenilenmemiştir.

TÜİK Yaşam Memnuniyeti Araştırması

TÜİK, Türkiye genelinde her yıl bireylerin yaşam memnuniyetini ölçmekte ve sonuçlarını yayınlamaktadır. Çalışma bireyin yaşamından duyduğu tatmin düzeyini ve tatminin kaynağını ölçmeyi hedeflemektedir. 2022 yılında yapılan araştırmada bireylerin temel mutluluk algısı, toplumsal değerleri, temel yaşam alanındaki memnuniyeti ve kamusal hizmetlerden memnuniyeti ölçülmektedir. Temel yaşam alanı memnuniyetini ölçtüğü alanlar; sağlık, sosyal güvenlik, eğitim, çalışma hayatı, kişisel güvenlik, adalet hizmetleri, kişisel gelişim ve gelecek yönelik umutlar olarak belirlenmiştir. Araştırmada yer alan tanıma göre mutluluk; acı, keder ve ıstırapın olmaması ile bunların yerine sevinç, neşe ve tatmin duygularının bulunması ile biçimlendirilen durum olarak ifade edilmekte ve genel bakışla hayattan memnun olma hali olarak tanımlanmaktadır. Memnuniyet terimi ise gereksinim ve taleplerin karşılanması ile oluşan tatmini ifade edecek biçimde tanımlanmıştır. Çalışmadan bazı sonuçlar:

Şekil 3: 2003- 2022 Genel Mutluluk Düzeyi

Kaynak: TÜİK, Yaşam Memnuniyeti Araştırması 2022,

https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/yasam_memnuniyeti_arastirmasi.pdf

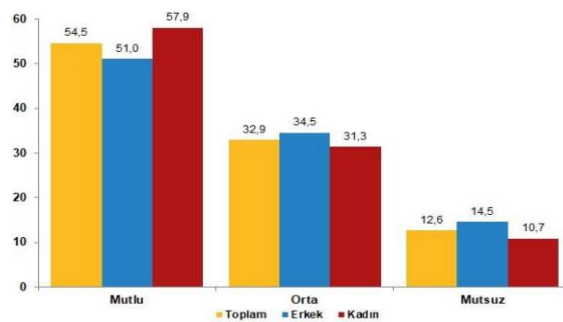
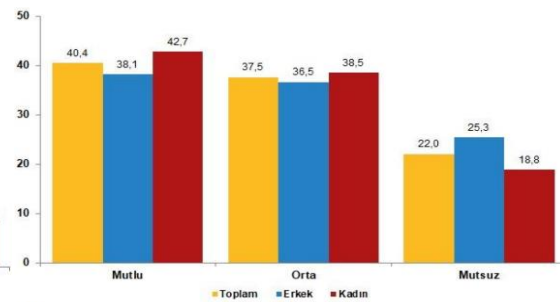
Yukarda bulunan grafikte, 2003-2022 yıllarına dair genel mutluluk düzeyi verileri yer almaktadır. Mutlu insanların oranı 2003-2007 yılları arasında ivme kazanmış 2009 yılında %5,9'luk bir düşüş yaşamıştır. Ardından 2011 yılında %7,8'lik bir yükseliş meydana gelmiştir. Bu yükseliş 2015 yılına kadar düşüşe geçmiştir, 2016 yılında tekrar yükseliş sağlayarak %61,3'e ulaşmış ancak bu yükseliş 2022'ye kadar azalarak %49,7'ye gerilemiştir. 2003-2022 yılı genel mutluluk düzeyinde insanların en mutlu olduğu yıl %62,1 ile 2011 yılı olduğunu, mutluluğun en fazla azaldığı yıl olarak da %49,2 ile 2020 yılı olduğunu söylemek mümkündür. Mutsuzluk oranı ise 2003 yılında %7,3 iken 2009 yılında artarak %14,6'ya yükselmiş fakat 2016 yılına kadar 10,4'e kadar gerilemiştir. 2021 yılında ise %5,6'lık bir yükseliş yaşayarak %16,0'a ulaşmıştır. 2022 yılında ise mutsuzluk düzeyi %15,9'dur. Grafik neticesinde mutsuzluğun en düşük seviyede olduğu yılın %7,3 ile 2003, mutsuzluk seviyesinin en yüksek olduğu yılın %16,0 ile 2021 yılı olduğuna ulaşılmaktadır. Yıllara göre mutluluk düzeyleri incelendiğinde; 2003 yılında mutlu olduğunu ifade eden bireylerin oranı %59,6 iken 2022 yılında bu oran %49,7 olmuştur.

Tablo 2: 2019-2022 Cinsiyete Göre Bireylerin Yaşam Memnuniyeti Düzeyi

Yaşam memnuniyeti düzeyi	2019			2020			2021			2022		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
0	3,5	4,4	2,7	4,9	6,0	3,8	4,8	5,5	4,1	3,6	4,0	3,3
1	1,8	1,7	2,0	2,2	2,4	2,0	2,6	3,2	2,0	3,1	3,5	2,7
2	3,7	4,0	3,5	4,7	4,4	5,1	3,9	4,0	3,9	4,3	4,5	4,1
3	7,3	6,8	7,8	7,4	7,7	7,2	7,5	8,4	6,7	7,0	7,2	6,8
4	14,2	13,5	14,9	12,2	12,1	12,3	12,8	13,3	12,4	11,9	11,1	12,7
5	23,4	23,2	23,6	24,1	23,4	24,8	24,2	23,0	25,3	21,2	21,1	21,2
6	12,5	12,8	12,1	13,1	13,2	13,0	13,3	12,9	13,7	14,7	14,6	14,9
7	13,7	14,3	13,0	12,3	13,0	11,6	12,8	12,9	12,8	14,9	15,6	14,2
8	9,4	9,9	9,0	9,0	8,8	9,2	9,0	8,7	9,4	10,5	9,7	11,4
9	4,7	4,3	5,1	4,0	3,6	4,4	4,0	3,8	4,1	4,3	4,4	4,2
10	5,8	5,1	6,5	6,0	5,5	6,5	4,9	4,2	5,6	4,5	4,4	4,6

Kaynak: TÜİK, Yaşam Memnuniyeti Araştırması 2022, https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/yasam_memnuniyeti_arastirmasi.pdf

Tablo 2’de yer alan yaşam memnuniyeti düzeyi 0 ile 10 arasında puanlanmıştır. 0: hiç memnun değil, 10: çok memnun ifade etmektedir. Bireylerden son zamanlardaki yaşam memnuniyetini 0 ile 10 arasında derecelendirmeleri istenildiğinde; 2019 yılında %25,3’ü, 2020 yılında %19,2’si 2021 yılında %18,8’i, 2022 yılında bireylerin %18,0’inin yaşamından duyduğu memnuniyete 0, 1, 2, 3 puan verdiği görülmektedir. 4,5 ve 6 puan verilen yıllar incelendiğinde; 2019 yılında bireylerin %69,3’ü, 2020 yılında %49,4’ü, 2021 yılında %50,3’ü, 2022 yılında %47,8’idir. En yüksek puanlar olarak nitelendirilen 7,8,9 ve 10’a 2019 yılında bireylerin %33,6’si, 2020 yılında %31,3’ü, 2021 yılında %30,7’si, 2022 yılında 34,2’si puan vermiştir. Cinsiyete göre mutluluk düzeyleri araştırma sonuçlarında incelendiğinde kadınların erkeklere göre küçük bir farkla da olsa daha mutlu olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Yine de mutluluk düzeylerine 0 ve 10 arasında yapılan puanlamaya bakılırsa oranlar ortalama puanlarda yani 4,5,6 ve 7 seviyelerinde yığılma olduğu görülmektedir.

Evli Bireylerde Mutluluk Düzeyi**Evli Olmayan Bireylerde Mutluluk Düzeyleri****Şekil 4:** 2022 Yılı Evli ve Evli Olmayan Bireylerde Mutluluk Düzeyleri

Kaynak: TÜİK, yaşam memnuniyeti araştırması 2022, https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/yasam_memnuniyeti_arastirmasi.pdf

Şekil 4 incelendiğinde 2022 yılında evli bireylerin %54,5’i mutlu olduklarını beyan etmiştir. Evli erkeklerin %51,0’i, evli kadınların ise %57,9’u mutlu olduklarını belirtmiştir. 2022 yılında evli olmayan bireylerin %40,4’ü mutlu olduklarını ifade etmiştir. Evli olmayan erkeklerin %38,1’i, evli

olmayan kadınların ise %42,7'si mutlu olduklarını beyan etmiştir. Medeni durum yaşam kalitesinde değerlendirilen subjektif bileşenlerden biridir. Araştırma sonuçlarına bakıldığında Türkiye’de evli bireylerin bekarlara göre daha mutlu olduğu ortaya çıkmaktadır. Yaş grubuna göre memnuniyet düzeyi incelendiğinde en mutlu grubun 65 yaş üzerindeki bireyler olduğu görülmektedir. 25-34 yaş arasındaki grubun nispeten daha mutsuz olduğu görülmektedir. Yaşamı biçimlendirme ve kariyer oluşturma dönemlerine denk gelen bu yaş aralığında mutluluğun daha az hissedilmesinin sebebi gelecek kaygısının daha fazla hissedilmesi olabilir. Bu bağlamda yaş ilerledikçe mutluluk hissinin artması da gelecek kaygılarının azalmasına yorulabilmektedir. Eğitim Düzeyine göre memnuniyet algısının ölçüldüğü sorularda en mutlu grubun eğitim almamış kimselerden oluştuğu ön plana çıkmıştır. Araştırmaya katılan deneklerin cevaplarına göre temel mutluluk kaynağı olan değerlerin sağlık, mutluluk kaynağı olan kişilerin de aile olduğu ortaya çıkmıştır. Bu kırılımdaki sonuçlar 2004 yılından beri değişiklik göstermemiştir. Çalışma kapsamında bireylerin kamu hizmetlerinden ne kadar memnun olduğu da incelenmiştir. Kamusal hizmetlerden memnuniyet düzeyinde ise 2003-2022 yılları arasındaki memnuniyet düzeyi kategorileriyle birlikte aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3: 2003-2012 Memnuniyet Düzeyi Kategorileri

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Sosyal Güvenlik Kurumu Hizmetleri										
Memnun	40,2	52,5	61,6	63,8	73,8	71,5	58,9	54,9	56,1	59,7
Orta	35,2	20,6	16,9	17,0	13,7	15,5	13,3	10,7	11,3	12,4
Memnun	24,6	22,6	15,1	14,4	8,1	9,4	10,8	8,9	7,0	9,9
Değil										
Fikri Yok	-	4,3	6,4	4,8	4,5	3,7	17,1	25,6	25,6	18,0
Sağlık Hizmetleri										
Memnun	39,5	46,9	55,3	52,3	66,5	63,4	65,1	73,0	75,9	74,8
Orta	39,3	19,9	19,1	18,0	15,3	16,7	15,7	13,8	12,0	13,1
Memnun	21,2	33,2	25,6	29,7	18,3	19,9	19,3	13,1	12,2	12,0
Değil										
Fikri Yok	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Eğitim Hizmetleri										
Memnun	-	48,7	52,4	55,1	59,9	56,9	58,1	61,5	64,2	64,6
Orta	-	25,1	23,7	21,5	20,2	19,8	22,3	19,8	19,2	18,3
Memnun	-	26,2	23,8	23,4	20,0	23,3	19,7	18,7	16,6	17,2
Değil										
Fikri Yok	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Adli Hizmetler										
Memnun	45,7	44,7	38,9	45,2	48,8	45,3	38,7	37,2	38,9	44,7
Orta	36,7	15,2	13,1	13,5	11,0	12,8	9,4	8,7	8,2	10,6
Memnun	17,5	13,1	13,0	11,1	9,6	10,8	10,2	9,6	9,6	9,9
Değil										
Fikri Yok	-	26,9	35,0	30,1	30,7	31,2	41,7	44,6	43,3	34,9
Asayiş Hizmetleri										
Memnun	57,9	71,0	69,2	70,7	77,6	75,9	77,1	78,0	79,4	79,4
Orta	29,6	15,4	15,0	14,8	12,5	12,9	12,3	12,9	11,6	11,8
Memnun	12,6	13,5	15,7	14,5	9,9	11,2	10,6	9,2	9,0	8,8
Değil										
Fikri Yok	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ulaştırma Hizmetleri										
Memnun	-	-	-	-	-	-	-	-	71,8	72,7
Orta	-	-	-	-	-	-	-	-	10,6	11,4
Memnun	-	-	-	-	-	-	-	-	11,9	12,7
Değil										
Fikri Yok	-	-	-	-	-	-	-	-	5,7	3,1

Kaynak: TÜİK, Genel Olarak Kamu Hizmetlerinden Memnuniyet Düzeyi 2022, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Life-Satisfaction-Survey-2022-49691>

Tablo 4: 2013-2022 Memnuniyet Düzeyi Kategorileri

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Sosyal Güvenlik Kurumu Hizmetleri										
Memnun	69,6	58,4	58,7	67,9	62,5	63,1	61,1	63,9	59,1	63,8
Orta	8,3	9,9	9,9	8,3	10,6	10,8	12,0	15,0	12,2	11,2
Memnun Değil	9,6	11,5	9,8	7,5	8,6	9,1	10,2	8,4	10,5	9,2
Fikri Yok	12,5	20,2	21,7	16,3	18,3	17,0	16,8	12,7	18,2	15,8
Sağlık Hizmetleri										
Memnun	74,7	70,6	72,3	75,4	71,7	70,4	67,1	72,1	68,1	65,6
Orta	10,6	11,8	12,2	11,6	13,0	13,9	15,4	16,4	14,2	15,8
Memnun Değil	14,7	16,7	14,5	12,3	14,7	15,1	16,9	10,9	17,2	18,2
Fikri Yok	-	0,9	0,9	0,7	0,7	0,5	0,6	0,6	0,4	0,5
Eğitim Hizmetleri										
Memnun	69,7	58,9	59,0	65,1	54,6	56,7	54,8	56,2	55,7	59,3
Orta	13,5	11,8	12,2	11,5	13,5	14,3	15,5	18,9	15,3	14,7
Memnun Değil	16,9	19,0	17,1	15,3	22,5	20,8	21,0	17,1	19,9	17,6
Fikri Yok	-	10,2	11,8	8,2	9,4	8,2	8,8	7,8	9,0	8,4
Adli Hizmetler										
Memnun	52,8	50,8	50,4	57,9	54,1	56,3	53,5	60,4	54,8	59,5
Orta	6,5	8,7	8,6	8,2	10,2	10,3	11,2	12,5	10,0	10,8
Memnun Değil	9,5	12,2	10,8	9,0	10,1	11,2	12,3	8,8	11,2	10,8
Fikri Yok	31,2	28,4	30,2	24,8	25,6	22,3	23,1	18,4	24,0	18,8
Asayiş Hizmetleri										
Memnun	79,4	69,1	69,8	75,7	74,4	75,2	75,5	77,4	73,8	75,9
Orta	9,5	9,8	10,3	8,4	9,5	9,8	10,2	11,4	10,4	10,2
Memnun Değil	11,1	13,2	9,8	8,5	9,1	8,7	8,1	5,8	8,1	8,4
Fikri Yok	-	7,9	10,2	7,5	6,9	6,3	6,1	5,5	7,7	5,6
Ulaştırma Hizmetleri										
Memnun	76,4	71,8	74,0	78,4	72,3	74,8	72,2	72,1	69,8	69,7
Orta	8,0	9,6	9,5	7,9	10,0	9,9	12,1	14,4	12,4	12,2
Memnun Değil	12,5	14,6	13,0	10,9	14,9	12,7	12,9	10,8	13,4	14,5
Fikri Yok	3,0	4,1	3,4	2,7	2,9	2,5	2,8	2,7	4,3	3,6

Kaynak: TÜİK, Genel Olarak Kamu Hizmetlerinden Memnuniyet Düzeyi 2022, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Life-Satisfaction-Survey-2022-49691>

Tablo 3 ve Tablo 4’te yer alan bireylerin kamu hizmetlerinden genel memnuniyet düzeyleri incelendiğinde; 2022 yılında en yüksek memnuniyet oranı %75,9 ile asayiş hizmetlerinde gerçekleşmiştir. Bunu sırasıyla; %69,7 ile ulaştırma, %65,6 ile sağlık hizmetleri, %63,8 ile Sosyal Güvenlik Kurumu hizmetleri, %59,5 ile adli hizmetleri, %59,3 ile eğitim hizmetlerinden memnuniyet takip etmiştir. 2003-2022 yılları arasında memnuniyet düzeyleri incelendiğinde ise; Sosyal Güvenlik Kurumu hizmetlerinden en yüksek memnuniyet oranı 2007 yılında 73,8 en yüksek memnun değil oranı 2003 yılında 24,6 olarak kaydedilmiştir. Sağlık hizmetlerinden en yüksek memnuniyet oranı 2011 yılında %79,9 ile en yüksek memnun değil oranı ise 2004 yılında %33,2 ile gerçekleşmiştir. Eğitim hizmetlerinde en yüksek memnuniyet düzeyi 2013 yılında 69,7 ile en yüksek memnun değil oranı 2004 yılında 26,2 ile yaşanmıştır. Adli hizmetlerde en yüksek memnuniyet düzeyi 2020 yılında

%60,4 ile en yüksek memnun değil düzeyi 2003 yılında %17,5 gerçekleşmiştir. Asayiş hizmetlerinde en yüksek memnuniyet oranı 2011,2012 ve 2013 yıllarında %79,4 olarak en yüksek memnun değil oranı ise 2003 yılında 29,6 olarak kayda geçmiştir. Ulaşım hizmetlerinde 2011 yılına kadar veri girişi bulunmamaktadır. 2011 yılı sonrası değerlendirmede en yüksek memnuniyet düzeyi 2016 yılında %78,4, en yüksek memnun değil düzeyi ise 2017 yılında %14,9 olarak gerçekleşmiştir. Genel itibariyle değerlendirildiğinde en yüksek memnun değil oranları 2003 yıllarına tekabül etmiştir. Memnuniyet düzeyinde en fazla artışın yaşandığı yıllar ise çoğunlukla 2010 yılı sonrasında yaşanmıştır.

Sonuç

Küreselleşme sonrası süreçte kentlerde yoğunlaşan nüfus, toplum refahını zora sokan sonuçlar doğurmuştur. Nüfusun kentlerde yaşayan kısmı giderek artmaktadır ve gelecek projeksiyonlarında bu durumun kentlerin aleyhine devam edeceği ortaya konulmaktadır. Çevresel kaynakların devamlılığı, kentsel yaşam kalitesini besleyen bir olgudur. Çevresel değerlerin korunması, kentlerin kaynaklarını sürdürülebilir ve yenilenebilir şekilde tüketme bilincine erişmesi, şüphesiz bireylerin tutum ve davranışlarıyla da doğrudan ilgilidir.

Kent toplumunun yaşam kalitesi konusundaki beklentilerinin artması ve aynı zamanda insan hakları kapsamında kentli haklarının da giderek tartışılan bir konu haline gelmesi, kentleşmenin doğurduğu ekonomik ve sosyal sonuçlar, kentsel hizmet politikalarında etkinliğin artması konusunda yeni ihtiyaçlar açığa çıkarmıştır. Hizmet sektörlerinin kentlerde yoğunlaşması, buna bağlı olarak kente göçlerin çoğalması gibi etkenler kentsel yaşanabilirlik ölçütlerinin gözden geçirilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Özellikle metropoliten kentlerde trafik sıkışıklığı, atık yönetimi ve sürdürülebilirlik, altyapı hizmetleri ve teknolojik gereksinimlerin fazla olması, bireyin yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir. Sakin şehirlerin (cittaslow) yaşam kalitesi üzerinde olumlu sonuçları olduğunu ortaya koyan araştırmalar, kent insanı ile kırsal alanlarda yaşayan insanlar arasında ihtiyaç, öncelik, beklenti ve yaşam doyumu bakımından belirgin farkların olduğunu yansıtmaktadır (Coşar, 2014).

Kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesi konusunda çeşitli kaynaklara başvurulmuş olsa da doğrudan kentsel yaşamın ve kentlinin bu yaşamdan duyduğu memnuniyeti ölçebilecek nitelikte çalışmalar bulunmakta mıdır? Çalışmada bahsedildiği gibi yaşam kalitesi bireysel tatmin içeren subjektif öğelere sıkı sıkıya bağlıdır. Kentsel yaşanabilirliği ölçen çalışmalarda güvenlik, çevre, erişilebilirlik alanlarına odaklanılan göstergeler aynı zamanda sanayi toplumunun kesintisiz biçimde iş hayatına katkısı kolaylaştıran unsurlara da geniş yer vermektedir. Burada düşünülmesi gereken yaşam kalitesi ile kentsel yaşam kalitesinin iç içe geçmiş bileşenlerini bir arada sunmanın mümkün olup olamayacağıdır. Kentin kalitesine dair endeks ve araştırmalar yaşam memnuniyeti ya da kentsel yaşam kalitesi ile doğrudan ilişkili midir ya da bu niteliği ölçmek için kullanılan göstergeler kentsel yaşam kalitesini ortaya koymakta yeterli midir? Söz konusu endekslerde yer alan göstergelerin bireyin yaşamından aldığı hazzı, mutluluğu ortaya koyabilen bir çalışma bulunmamaktadır. TÜİK tarafından yapılmakta olan yaşam memnuniyeti araştırması ise bireylerin mutluluklarını yaş, eğitim, gelir, cinsiyet ya da medeni durum gibi parametrelere ve mutluluk kaynağını sorgulamaya dönük göstergelere bağlamaktadır. Bireyin yaşadığı kentte ya da ülkede güvenlik, altyapı gibi temel hizmetlerden memnuniyetine kısa bir yer verilmiştir. Uluslararası çalışmalarda ise bireyin şahsi tatmin ve memnuniyetinden daha çok kenti cazip kılan unsurları ölçmeyi hedefleyen göstergeler kullanılmıştır. Ulusal ve uluslararası alanda bireysel ve kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesine yönelik siyasaların geliştirilmesi süreci yirminci yılın son çeyreği itibariyle hız kazanmıştır. Ancak yaşam kalitesini ve kentsel düzeydeki tatmini ölçmek için yapılan çalışmaların ayrı bağlamlarda ve gayelerle gerçekleştirildiği görülmektedir. AB ve BM tarafından uygulanması tavsiye niteliği taşıyan ve üyeler tarafından kabul edilmiş küresel bölgesel politikaların nasıl izleneceği çok açık olmamakla birlikte gönüllülük esasına dayanmaktadır. BM tarafından hazırlanan dünya refahı için geleceğe

hazırlanma amaçlı Küresel Sürdürülebilirlik Amaçları mutakabat metni bir tavsiye niteliği taşımakla beraber, dünya üzerinde birbirinden önemli kendine has farkları olan ülkeler için daha çok ulusal yaklaşım ele alınarak hazırlanmış bir çalışmadır. Toplumların refahına odaklanıldığı için eşitlik ve adaletin sağlanmasına öncelik verilmiş olup kentler bu hedefe ilerlemede katkı sunabilecek bileşenlerden biri olarak görülmektedir.

Uluslararası kuruluşların kentleri incelediği çalışmalar değerlendirildiğinde, üst ölçekte siyasa üretmeye katkısının önemli olduğu görülmektedir. Ancak bu tür endeks ve araştırmalar öncelikle kentlerin küresel sermaye için cazip hale gelme çabasına odaklanılarak üretilmektedir. Çokuluslu şirketlerin ürün ve hizmetlerini ölçeklendirirken yayılım sağlayacağı şehirleri seçmesinde birer etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada toplumun ya da bireyin kentteki yaşam kalitesinden ziyade kentlerin piyasa için uyumluluk kalitesi ön plana çıkmaktadır. Yine de çalışmalarda yer alan göstergeler kentsel yaşam kalitesini ölçmek için oluşturulabilecek izleme paketlerine önemli bir havuz niteliği taşımaktadır.

Türkiye’de kentlerin yaşam kalitesini zenginleştirmeye yönelik çabaları üst politika ve planlarda yer verilen hedeflerle gözlemlemek mümkündür. Ancak bu çabalar genellikle aksiyon almakta yetersiz kalmıştır. Özellikle 2000’li yıllardan itibaren bu alanda çalışmalar güçlenmiş, dönem dönem farklı kurumlarca yaşam kalitesinin ölçülmesine yönelik girişimlerde de bulunulmuştur. Söz konusu çalışmaların devamlılığı sağlanamamış kentsel gelişmişliği ölçmekte ise yetersiz kalmışlardır. TÜİK tarafından gerçekleştirilen İllerde Yaşam Endeksi çalışması kurumsal olarak izlenmesine devam edilen göstergelerin derlenmesiyle oluşturulmuş nitelikli bir çalışmadır fakat ortaya çıkan veriler muhakeme ve yorum geliştirilmesine imkân vermemiş kesin tespitler düzeyinde kalmıştır. Hangi ilin hangi boyutta daha iyi olduğunu ölçmekle sınırlı bir tespit dosyası algısı oluşturmaktadır. Yaşam Memnuniyeti Araştırması ise bireylerin yaşamdan memnuniyetini doğrudan kendi subjektif değer yargıları ile ölçmekte bireysel bir yaşam memnuniyeti tanısı için çıkarımlar yapmaktadır. Kentsel düzeydeki memnuniyetin ölçülmesi tek bir soruda kalmış ve çıkarım yapılmasına imkân tanımamıştır. Burada yaşam kalitesini de bireyin mutluluk algısı ve mutluluk kaynağı üzerinden ölçen çalışma yaşam kalitesi bileşenlerini bütüncül ölçüde kapsamamaktadır. Günümüzde hali hazırda Türkiye’de ne yaşam kalitesini tam anlamıyla ölçen ve yorumlayan ne de kentsel yaşam kalitesini ölçen bir çalışma bulunmaktadır. Yıllardır süregelen nitelik geliştirme politika ve çabalarının topluma ve kentlere nasıl yansıdığını belki tekil ve lokal düzeyde tek tek kurumların kendi memnuniyet anketlerinde görmek mümkün olabilir. Bu daha kapsamlı bir başka çalışmanın konusudur. Ancak genel olarak günümüze dek izlenen üretilen yatırım yapılan politikaların, hangi hedeflere ulaştığını ve ne düzeyde bir kentsel yaşam memnuniyetine imkân sunduğunu gözlemlemek şu ana dek mümkün olmamıştır. Bu alanda oluşan sorunların sebepleri değerlendirilmek istenirse:

- Bireysel istek ve ihtiyaçların çok hızlı değişmesi, memnuniyetin sağlanmasında güçlükler oluşturabilmektedir.
- Kentsel yaşamda iş hayatına ve kesintisizliğin çalışmayı kolaylaştıran temel öge olarak algılanması bireyin yaşam tatminini göz ardı edebilmektedir.
- Teknolojik gelişmeler çok hızlı ilerlemekte ve kentlerin yapısal mevcut durumlarının altyapı ve üstyapı ihtiyaçlarını teknolojiye yeniden uyarlaması bu hıza erişememektedir.
- Kentler bir yandan yeniyi uyum sağlama çabasıyla planlanırken, diğer yandan eskimekte ve özellikle altyapı ve drenaj bakımından yenilenme ihtiyacı hissetmektedir.
- Kentsel yaşamı ve yaşam kalitesini geliştirmek üzere pek çok çalışma yapılsa da sonuçlarının ölçülmesi arka plana atılmıştır.

- Yaşam kalitesini ölçerken çevresel kentsel parametreler, kentsel yaşam kalitesini ölçerken ise bireysel parametreler kapsamın dışında ya da yoruma imkân vermeyecek düzeyde kalmıştır.
- Uygulamalar sonucu pek çok veri ortaya çıkmakta, ancak bu veriler nitelikli biçimde matematikselleştirilememektedir.

Kentsel hizmetlerin yaşam kalitesini artırması yönündeki çabalar şüphesiz birtakım standartların geliştirilmesi ve yükseltilmesi anlamı da taşımaktadır. Ancak yaşam standardı ve yaşam kalitesi birbirinden ayrı tutulması gereken olgulardır. Yaşam standardı gözle görülür ve kantitatif kriterlerle kurgulanabilmekte ve ölçülebilmektedir. Fakat yaşam kalitesi kişisel değerleri temel alan bir iç doyum ifadesi, iyi olma halidir. Aynı zamanda yaşam standardının, yaşam kalitesini düzeyini belirlemeye yönelik bir araç olması açısından da iki kavram birbiri ile ilişki halindedir. Kentsel yaşam kalitesine yönelik çalışmalarda genellikle bireylerin yaşam standartlarının geliştirilmesine yönelik politikalar göze çarpmaktadır. Kentsel yaşam kalitesinin artırılması için, adil, erişilebilir ve insan odaklı politikaların geliştirilmesi gerekliliği kaçınılmaz bir gerçektir. Ancak bununla birlikte kentlerin de kentliler gibi haklarının olduğu ve kentin insan arzuları uğruna zarara uğramaması da en az insanın şahsi tatmini kadar dikkate alınması gereken bir konudur. Kentler, dokusu, kültürü, yaşayanları, kaynakları ve ev sahipliği yaptığı insan dışındaki tüm canlılarla birlikte bir bütündür. Kentsel yaşam kalitesini ve yaşam standartlarını geliştirmeye yönelik politika ve uygulamalarda bu değerlerin bütüncül biçimde ele alınması ve planlanması aynı zamanda kentli katılımının da süreçlere dâhil edilmesi önem arz etmektedir.

Türkiye’de yaşam kalitesini ve kentsel yaşam kalitesini kayda değer, gerçekçi ve devamlılığı esas alan biçimde ölçmek üzere bir sistem geliştirilmesi gerekmektedir. Bu alanda hem kalkınma planlarında hem de çalışma içerisinde atıf yapılan diğer kaynaklarda örnek öneriler bulunmaktadır. Hem bireysel tatmini ortaya koyabilecek subjektif ve objektif göstergelerin hem kentsel yaşam kalitesini birey ve kent açısından ölçebilecek doğrulanabilir ve sürdürülebilir göstergelerin bir arada yer aldığı, standardı yüksek ve devamlılığı sağlanabilecek bir sistem geliştirilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Aristotle (1982). *The eudemian ethics books I, II VE VI*, Translated With a Commentary by M. Woods, Clarendon Press. Oxford.
- Aydiner Boylu, A. ve Paçacıoğlu B. (2016). Yaşam kalitesi ve göstergeleri. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 8(15), 137-150.
- Aytaç, Ö. (2020). Kentin ve kentsel yaşamın patolojisi. *Şehir ve Medeniyet Şehir Araştırmaları Dergisi*, 6(12), 11-36.
- Avrupa Kentsel Şartı. (2024). Avrupa kentli hakları deklerasyonu, <http://www.mimarlarodasiankara.org/?id=964>
- Batal, S. (2016). Türkiye’de yerel yönetimlerin görev tanımında yeni bir misyon: kent kültürü kazandırma ve kentlileştirme. *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 11(Özel Sayı), 24-40.
- Batal, S. ve Kapucu Yavuz A. (2022). İstanbul’un küresel kent iddiasına iki makale perspektifinden bir bakış: İstanbul’u nasıl anlamalı? nasıl satmalı? 3. *Başkent Uluslararası Multidisipliner Çalışmalar Konferansı (Bildiriler kitabı)*. 1044- 1061.
- Bilgili, A. (2017). *Kentsel gelişmenin, kentsel yaşam kalitesi üzerindeki etkileri: Bursa örneği* [Yayınlanmış doktora tezi]. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cansever, T. (2010). *Osmanlı şehri*. Timaş yayınları.
- Coşar, Y. (2014). Yavaş şehir olgusunun kentsel yaşam kalitesi üzerindeki algılanan etkisi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 25(2), 226-240.
- Demirkaya, Y. (2010). *Çekmeköy’ün sosyo-ekonomik yapısı ve kentsel yaşam kalitesi*, İstanbul: Çekmeköy Belediye Başkanlığı Yayını.
- DPT. (1995). Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. www.sp.gov.tr
- DPT. (2000). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. www.sp.gov.tr
- Economist intelligence unit. (2023). Yaşanabilir kentler sıralaması endeksi. <https://www.eiu.com/n/>
- Economist intelligence unit. (2021). Güvenli şehirler endeksi. <https://www.eiu.com/n/>
- Erdoğan, Ö. (2016). Kentsel yaşam ve yozlaşma. *ABMYO Dergisi*, 41, 13-33.
- Easterlin, R. A. (1974). *Does economic growth improve the human lot? Some empirical evidence*. In David, R. and Reder, R., (Eds.), *Nations and Households in Economic Growth: Essays in Honor of Moses Abramovitz*, Academic Press, <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-205050-3.50008-7>
- Henden Şolt, B. (2018). Kentsel yaşanabilirlik kavramı ve sosyo-ekonomik gelişmişlik. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(6), 71-85.
- İnan, Ö. (2018). *Kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesi*. Kalkınma Bakanlığı. Yayın No: 2982.
- Kalkınma Bakanlığı. (2013). Onuncu kalkınma planı (2014-2018). www.sp.gov.tr
- Kalkınma Bakanlığı. (2018). On birinci kalkınma planı (2019-2023), Kentsel yaşam kalitesi özel ihtisas komisyonu raporu. www.sp.gov.tr
- Kamilçelebi, H. (2023). Mutluluk iktisadında Easterlin’e karşı Veenhoven: iktisadi büyüme mutluluğu arttırır mı? *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 691-720.

- Karakurt Tosun, E. (2013). Yaşam kalitesi ekseninde şekillenen alternatif bir kentsel yaşam modeli: yavaş kentleşme hareketi. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1, 215-237.
- Keleş, R. (1997). *Kentleşme politikası*. İmge Kitabevi.
- Kızıllarslan Ş. ve Usta, D. (2021). Easterlin paradoksunun alternatif bir yaklaşımla incelenmesi: panel kesirli polinomial modeller. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 533-550.
- Lefebvre, H. (2015). *Şehir hakkı*. Sel yayıncılık.
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370-96.
- Maslow, A. H. (1987). *Motivation and personality* (3rd ed.). Delhi, India: Pearson Education.
- MERCER. (2019). Yaşam kalitesi endeksi.
- MERCER. (2023). Yaşam maliyeti endeksi.
- Mumford, L. (2007). *Tarih boyunca kent*. Ayrıntı.
- NUMBEO. (2022). Yaşam kalitesi endeksi. <https://www.numbeo.com/cost-of-living/>
- NUMBEO. (2022). Yaşam maliyeti endeksi. <https://www.numbeo.com/cost-of-living/>
- Özdemir Sönmez, N. ve Yakın İnan, Ö. (2019). Kentsel yaşam kalitesi ölçüm yöntemlerinin geliştirilmesi. *International Journal of Economics, Politics, Humanities & Social Sciences*, 2, 184-198.
- Salihoğlu, T. (2016). *Kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesinde boş zaman aktivitelerinin rolü: İstanbul örneği* [Yayınlanmış doktora tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Salihoğlu, T. ve Türkoğlu, H. (2016). Konut çevresi ve kentsel yaşam kalitesi. *Megaron*, 14(Suppl. 1), 203-217.
- Sarı, V.İ. ve Kındap, A. (2018). Türkiye’de kentsel yaşam kalitesi göstergelerinin analizi. *Sayıştay Dergisi*. 108, 39-72.
- Tekeli, İ. (2009). *Gündelik yaşam, yaşam kalitesi ve yerellik yazıları*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- TÜİK. (2022). *Yaşam memnuniyeti araştırması*. https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/yasam_memnuniyeti_arastirmasi.pdf
- Veenhoven, R. (1989). Ulusal zenginlik ve bireysel mutluluk. KG Grunert ve F. Ölander (Ed.), *Ekonomik davranış anlamak* (s. 9-32). Kluwer Academic/Plenum Publishers. https://doi.org/10.1007/978-94-009-2470-3_2
- World Health Organization (1997). *Programme on mental health*. WHOQOL Measuring Quality of Life
- Yavuzçehre, P.S. ve Torlak S.E. (2006). Kentsel yaşam kalitesi ve belediyeler: Denizli karşıyaka mahallesi örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4, 184-207.